

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Program primární prevence v oblasti rizikového chování na střední odborné škole

Bakalářská práce

Autor: **Ing. Petra Kejdová**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2018

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Program primární prevence v oblasti rizikového chování na střední škole

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení §35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

.....

(podpis autora)

V Praze dne

Poděkování

Děkuji PhDr. Jitce Jirsákové Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této práce.

Zároveň děkuji Mgr. Janě Halmanové a Mgr. Světlaně Nikodémové za čas, který mi věnovaly při rozhovoru.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „**Program primární prevence v oblasti rizikového chování na střední odborné škole**“ se zabývá možným užíváním legálních a nelegálních návykových látek.

První část je teoretická, věnuje se vymezení pojmů primární prevence, rizikové chování, riziková mládež. Popisuje metody v primární prevenci a typy preventivních programů. Vymezuje standardní činnosti školního metodika prevence. Věnuje se charakteristice období dospívání a funkci vrstevnických skupin v adolescenci. Poslední kapitole této části je věnována vybraným typům rizikového chování a možnostem jejich prevence.

Praktická část je založena na kvantitativním a kvalitativním šetření. Jsou v ní vyhodnocovány výsledky dotazníkového šetření a rozhovoru s metodikem prevence a zástupcem vedení školy.

V poslední části jsou uvedeny výsledky dotazování, doporučení pro školu na zlepšení stávající situace a návrh na úpravu plánu primární prevence.

Klíčová slova

Prevence, rizikové chování, žák, metodik prevence, kouření, alkohol, drogy, adolescence, preventivní program, vrstevnická skupina.

Abstract

Bachelor thesis entitled „**The Primary Prevention Program in the Field of Risk Behavior at Secondary Vocational School**“ deals with the possible use of legal and illegal addictive substances.

The first part is theoretical, it deals with defining the terms of primary prevention, risk behavior, risk youth. It describes methods in primary prevention and types of preventive programs. It defines the standard activities of the school prevention methodology. It deals with the characteristics of adolescence and the role of peer groups in adolescence. The last chapter of this section is devoted to selected types of risk behavior and the possibilities of their prevention.

The practical part is based on a quantitative and qualitative survey. It evaluates the results of the questionnaire survey and the interview with the prevention methodologist and the school management representative.

The last section lists the results of the interview, the recommendations for the school to improve the current situation, and the proposal to modify the primary prevention plan.

Keywords

Prevention, risk behavior, pupil, methods of prevention, smoking, alcohol, drugs, adolescence, prevention program, peer group.

Obsah

Úvod	9
1 Cíl a metodika	11
1.1 Cíl	11
1.2 Metodika	11
2 Primární prevence na střední škole	12
2.1 Metody v primární prevenci	13
2.2 Typy programů primární prevence	15
2.3 Preventivní program	17
2.4 Školní metodik prevence – standardní činnosti	18
2.4.1 Metodické a koordinační činnosti	18
2.4.2 Informační činnosti	19
2.4.3 Poradenské činnosti	19
3 Charakteristika období dospívání – adolescence	20
3.1 Vrstevnická skupina	21
3.1.1 Význam vrstevnické skupiny	21
4 Rizikové chování a jeho prevence	22
4.1 Teorie vzniku rizikového chování	24
4.2 Syndrom problémového chování mládeže	25
4.3 Riziková mládež	26
4.3.1 Syndrom rizikového chování mládeže	27
5 Vybrané typy rizikového chování	28
5.1 Užívání a zneužívání legálních a nelegálních drog	28
5.2 Kouření	29
5.2.1 Proč mladí lidé začínají kouřit?	30
5.2.2 Prevence kouření	31
5.3 Drogy	31
5.3.1 Fáze vývoje drogové závislosti dospívajících	33
5.4 Alkohol	34
5.5 Výskyt rizikového chování mezi šestnáctiletými v roce 2015 v číslech	36

6	Praktická část	37
6.1	Charakteristika střední školy	37
6.2	Stanovení výzkumných otázek	37
6.3	Metody sběru dat	38
6.4	Dotazníkové šetření	39
6.4.1	Charakteristika výzkumného vzorku	39
6.4.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření	40
6.5	Rozhovor s metodikem prevence a zástupcem vedení školy	52
7	Výsledky a diskuze	57
7.1	Doporučení pro školu	61
	Závěr	62
	Seznam použitých zdrojů	63
	Seznam tabulek a grafů	66
	Seznam zkratk	67
	Seznam příloh	68
	Přílohy	

Úvod

Děti a dospívající patří k nejohroženější skupině, co se týká projevů rizikového chování včetně užívání návykových látek.

Návykové látky, hlavně legální jsou v České republice dobře dostupné. To je dáno mimo jiné i vysokou mírou tolerance naší společnosti ke konzumaci alkoholu, tabákových výrobků, ale také k užívání konopných drog, zejména marihuany. Jejich účinky a vliv na vznik závislostního chování jsou společností velmi často bagatelizovány.

Dospívání je velmi náročný proces jak po stránce biologické, tak po stránce sociální. Mladý člověk si hledá své místo ve společnosti, snaží se odpoutat od nukleární rodiny a buduje si nové sociální vazby. Díky výrazným hormonálním změnám bývají často labilní a ztrácejí pevnou půdu pod nohama. Někteří z nich se uchylují k užívání návykových látek, které jim cestu dospívání usnadňují. Jiní začnou užívat návykové látky proto, aby zapadly do party, ve které touží být.

Úkolem prevence rizikového chování na školách je vhodným způsobem ukázat mladým lidem kam vede užívání návykových látek, jaký je vliv závislostního chování na jejich zdraví a postavení ve společnosti.

Díky své pedagogické praxi a práci třídního učitele vím, že problém užívání návykových látek je mezi žáky středních škol velmi rozšířen. Rodiči je konzumace legálních návykových látek a také marihuany často bagatelizována a nepovažují za nutné to nějakým způsobem řešit. Toto chování pak znesnadňuje práci školy.

Stát se v posledních letech snaží najít cestu, jak omezit konzumaci legálních návykových látek. Prvním krokem bylo zvyšování spotřebních daní na tabákové výrobky, dalším krokem byl zákaz kouření v restauracích a v současné době se hovoří o zvyšování cen alkoholických nápojů. Otázkou je, zda je toto ta správná cesta jak omezit konzumaci legálních návykových látek.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí a to na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy primární prevence, rizikové chování a jeho

prevence a dále jsou více popsány vybrané typy rizikového chování – užívání návykových látek.

Praktická část je věnována analýze stávajícího preventivního programu vybrané střední školy, na jejíž základě jsou navržena doporučení na jeho úpravu.

1 Cíl a metodika

1.1 Cíl

Cílem bakalářské práce je analýza stávající situace v oblasti prevence rizikového chování (se zaměřením na návykové látky) na vybrané střední odborné škole. Na škole bude provedeno dotazníkové šetření mezi žáky a rozhovor s metodikem prevence a zástupcem vedení školy.

Na základě této analýzy bude vytvořen návrh a doporučení na úpravy stávajícího preventivního programu školy.

1.2 Metodika

Bude provedeno jak kvantitativní, tak kvalitativní šetření. Nejdříve bude provedeno dotazníkové šetření mezi žáky 3. a 4. ročníků. Dále bude proveden řízený polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence a zástupcem vedení školy, na jejichž základě bude vytvořen návrh a doporučení na úpravy stávajícího preventivního programu školy.

2 Primární prevence na střední škole

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnutí zátěžových situací osobnosti.

Cílem je zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech nebo co nejvíce omezit škody způsobené jejich výskytu mezi žáky.

Primární prevence se rozděluje na:

- Specifickou primární prevenci – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků.
 - a) Všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému rizika;
 - b) Selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování;
 - c) Indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.
- Nespecifickou primární prevenci – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času.
- Efektivní primární prevenci – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, především programy pomáhající odolávat žákům sociálnímu tlaku zaměřené na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládnání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek.

- Neúčinnou primární prevenci
 - a) Zastrášení a triviální přístup: „prostě řekni ne“, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuze, stigmatizování a znevažování osobních postojů žáka/studenta, přednášky, pouhé sledování filmu, nezapojení žáků/studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů, politiku nulové tolerance na škole a testování žáků jako náhražku za kontinuální primární prevenci,
 - b) hromadné kulturní či sportovní aktivity nebo návštěva historických a kulturních památek, by měly být pouze doplňkem, na který by měla vždy navazovat diskuze v malých skupinkách.

(Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, 2010, s. 4.)

2.1 Metody v primární prevenci

Obecně pojem metoda označuje cestu, postup dosažení cíle. Metody v primární prevenci jsou tedy oživené způsoby, postupy, jak dosáhnout v preventivním programu stanoveného cíle. Jde o cílevědomý a záměrný postup, kterým primárně preventivní pracovník reguluje svoji činnost. Metody v primární prevenci částečně korespondují s výukovými metodami, které uplatňují učitelé ve výchovně vzdělávacím procesu. Různé metody práce aplikuje v různých typech preventivních intervencí (přístupů) a většinou se jedná o různě složité kombinace metod.

Preventivní programy se realizují především ve školním prostředí a jsou koncipovány s ohledem na charakteristiku cílové skupiny, rizikovost vrstevnického prostředí či regionu a respektující zásady pro poskytování programů primární prevence dle standardů primární prevence.

Metody používané v primární prevenci lze obecně podřídít následujícím aspektům:

- psychologickým zvláštnostem cílové skupiny,
- sociálnímu či profesnímu zaměření posluchačů,
- učební způsobilosti cílové skupiny,
- hodnotové orientaci,
- praktickým zkušenostem lektora,
- potřebám a zájmům účastníků programu, jejich životnímu stylu a návykům.

Obecně rozlišujeme čtyři hlavní skupiny metod:

- Metody slovní (verbální): jsou založeny na vnímání a chápání slovního projevu lektora účastníky programu. Řadíme sem metody:
 - a) Vyprávění
 - b) Vysvětlování
 - c) Přednáška
- Metody slovní dialogické: při používání těchto metod dochází k výměně názorů mezi lektorem, pedagogem a žáky nebo mezi žáky navzájem. Zejména při formě práce ve skupinách jsou tyto metody efektivní a splňují kritérium aktivního zapojení zúčastněných.
 - a) Rozhovor
 - b) Práce s textem
 - c) Napodobování
- Metody aktivizační: jsou zajímavé, přitažlivé, vytvářejí příznivé klima ve skupině a rozvíjejí klíčové kompetence žáků příslušných věkových skupin. Jsou také náročné na čas, přípravu, prostředí a udržení kázně. Velký důraz se klade na myšlení a řešení problémů. V programech primární prevence má jejich používání zásadní roli.
 - a) Diskuse
 - b) Řešení problému
 - c) Metoda situační
 - d) Metoda inscenační

- Metody komplexní: místo o komplexních metodách mluvíme často o organizačních formách činnosti v rámci programu primární prevence (skupinová a kooperativní práce, projektová činnost, kritické myšlení apod.)
V programech primární prevence je tato metoda využívána a doporučována.
 - a) Brainstorming
 - b) Mediální technologie

V efektivních programech primární prevence se metody střídají, optimálně se využívá všech cest, které máme k dispozici pro dosažení cíle. (Miovský, 2015, s. 109 – 112)

2.2 Typy programů primární prevence

Na školách se používají různé typy programů primární prevence, školy si volí různé kombinace těchto programů. Některé školy používají každý rok stejné osvědčené programy, jiné je častěji inovují. Jeden z nejčastěji využívaných programů je pobytová akce, většinou formou adaptačního kurzu pro první ročníky.

- **Blok primární prevence** - jednotka dlouhodobého a komplexního programu primární prevence založená na principu interaktivity, která má pevnou, vnitřní strukturu: 1. úvod (zmapování očekávání, naladění...), 2. stěžejní téma, 3. závěr a zhodnocení. Zahrnuje informace o problematice různých forem rizikového chování, řízené diskuse, interaktivní hry apod. Minimální rozsah 90 minut.
- **Interaktivní seminář** - většinou jednorázová aktivita, která interaktivní formou zprostředkovává informace o problematice různých forem rizikového chování. Interaktivní seminář je vždy tematicky zaměřen na minimálně jednu formu rizikového chování. Minimální rozsah 90 minut.
- **Beseda** - forma jednorázové primárně-preventivní aktivity, při které lektor rozhovorem s posluchači zjišťuje jejich znalosti, názory, postoje, zaměřuje se na konkrétní témata, které z rozhovoru vyplynou. Odpovídá na dotazy a dává

prostor pro vyjádření jednotlivých osob ve skupině. Tato forma předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny. Minimální rozsah 45 minut.

- **Komponovaný pořad** - jednorázový program kombinující uměleckou formu (např. film, divadelní představení) s následnou diskusí s odborníky v oblasti léčby a prevence různých forem rizikového chování. Tato forma předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny. Minimální rozsah je 90 minut.
- **Pobytová akce** - systematická práce s cílovou skupinou realizovaná mimo běžné prostředí. Práce je založena na principech interaktivity, cílenosti a práci s malou skupinou. Podmínkou je zajištěná návaznost na další aktivity programu s důrazem na kontinuitu a komplexnost primární prevence. Minimální rozsah výkonu je 8 hodin.
- **Situační intervence** - předem neplánovaná specifická aktivita vycházející z aktuální situace, která vyžaduje okamžitý zásah pracovníka programu nad rámec realizovaného výkonu (například bloku primární prevence). Zdaleka se nemusí jednat o krizové situace, ale například i o několikaminutový individuální rozhovor mimo skupinu, ve kterém je nutné znovu sdělit pravidla programu. Minimální rozsah je 5 minut.
- **Individuální konzultace** - specifická osobní konzultace s klientem programu (zejména programu indikované primární prevence) zaměřená především na podporu a řešení individuálních potíží klienta v programu nebo i potíží souvisejících s jeho běžným životem mimo program. Minimální rozsah 30 minut.
- **Skupinová práce** - systematická práce se specifickou skupinou osob vykazující zvýšenou míru rizika pro vznik různých forem rizikového chování. Její součástí je nácvik sociálních a komunikačních dovedností, zvyšování sebedůvěry, rozvoj schopnosti spolupracovat apod. Má především výchovný charakter. Probíhá pravidelně v minimálním rozsahu 120 minut po předem definovanou dobu.
- **Vzdělávací kurz** - ucelený vzdělávací program pro sekundární cílovou skupinu zahrnující teoretickou přípravu z oblasti primární prevence rizikového

chování, nácvik praktických dovedností, případně prohlubování získaných znalostí a dovedností. Minimální rozsah je 40 hodin.

- **Vzdělávací seminář** -jednorázová vzdělávací aktivita pro sekundární cílovou skupinu informačně vzdělávacího charakteru na konkrétní téma vedená interaktivní formou – předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny. Minimální rozsah je 90 minut.
- **Přednáška** - jednorázová aktivita (odborný výklad) informačního charakteru zaměřená na konkrétní téma, která nepředpokládá výrazné aktivní zapojení cílové skupiny. Minimální rozsah je 45 minut.

(Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu, 2010, s. 15 – 17)

2.3 Preventivní program

Je konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti.

Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy.

Preventivní program vychází z preventivní strategie školy, je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce. Je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, 2010, s. 4)

2.4 Školní metodik prevence - standardní činnosti

2.4.1 Metodické a koordinační činnosti

- Koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy.
- Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů.
- Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
- Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
- Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.
- Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
- Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.
- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

2.4.2 Informační činnosti

- **Zajišťování a předávání odborných informací** o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.
- **Prezentace výsledků preventivní práce školy**, získávání nových odborných informací a zkušeností.
- **Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy** pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotliví odborníci).

2.4.3 Poradenské činnosti

- Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).
- Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možnostmi rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.
- Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Předpokladem k činnosti metodika prevence je studium podle § 9 písm. c) vyhlášky č. 317/2005 Sb., o doplňujícím vzdělávání pedagogických pracovníků.

(vyhl. č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, s. 19)

3 Charakteristika období dospívání – adolescence

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života, od 10 do 20 let. V tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Mnohé změny jsou primárně biologické, ale vždycky je výrazně ovlivňují psychické a sociální faktory, s nimiž jsou ve vzájemné interakci. Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím.

Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.

Současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je třeba co nejrychleji přežít a získat svobodu. Adolescenti mají tendenci zbavit se co nejdříve dětských atributů a jednoznačné sociální podřízenosti. Usilují o co nejranější získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnost dospělosti přijímají jen velmi neochotně. Délka období dospívání, především jeho psychosociálního aspektu narůstá, dříve začíná a později končí.

Období dospívání lze dle Vagnerové (2012, s. 368) rozdělit na dvě fáze:

- Raná adolescence, označovaná jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Přibližně mezi 11. – 15. rokem.
- Pozdní adolescence zahrnuje dalších pět let života, trvá přibližně od 15 do 20let.

Pozdní adolescence je především doba komplexní psychosociální proměny. Důležitým sociálním mezníkem je ukončení profesní přípravy, následované nástupem do zaměstnání či pokračování ve studiu.

Přijetí specifické adolescentní kultury a stylu života vrcholí na počátku tohoto období, k potvrzení určité sociální identity.

Druhá fáze dospívání je zaměřena na hledání a rozvoj vlastní identity. Experimentují s různými variantami chování a způsoby sebevymezení, což může být užitečné, ale také riskantní. (Vágnerová, 2012, s. 367 – 370)

3.1 Vrstevnická skupina

Snaha o osamostatnění, které by poskytlo potřebný prostor pro další vývoj osobnosti, bývá doprovázena orientací na jiné sociální skupiny, než je rodina. Pro pubescenta mají dál větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako on a jsou ve vztahu k němu rovnocenné postavení. (Vágnerová, 2012, s. 423).

3.1.1 Význam vrstevnické skupiny

Vrstevnická skupina slouží jako opora procesu vytváření individuální identity. Dospívající se může uspokojivě definovat příslušnosti ke skupině, tzv. skupinovou identitou. Vazba na skupinu snižuje individuální zodpovědnost a zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty, jehož by jedinec velmi pravděpodobně nedosáhl.

Skupinová identita je významnou součástí individuální identity, která v tomto období prochází zásadní proměnou a vzhledem k tomu není dostatečně stabilní. (Vágnerová, 2012, s. 423 – 423)

Pokud adolescent není z nějakého důvodu vrstevníky akceptován, hledá způsob, který by vedl k dosažení žádoucího efektu. Jednou z možností je používání takových strategií, jako je vnučování, uplácení, lichocení, přijetí role šaška nebo otroka. Někdy může jít o změnu objektu, tj. dospívající přijímá kohokoli, kdo je ochoten akceptovat jeho. Díky tomu mohou skončit v podivné partě. Potřeba být někým akceptován je tak intenzivní, že se dospívající výměnou za její uspokojení vzdává dosavadních hodnot a rolí. Přijímá nové, o něž by ve skutečnosti nikdy nestál, kdyby nebyly spojeny s nabídkou nějakého zázemí.

Snah rodičů dostat adolescenta z takové party bývá bezúspěšná, protože mu nemohou nabídnout lepší kamarády. Osamělost je pro něho nepřijatelná a rodina

v této době nemůže vrstevnický vztah nahradit. Výjimkou může být situace reálného ohrožení, např. nemocí. (Vágnerová, 2012, s. 426 – 427)

4 Rizikové chování a jeho prevence

Rizikové chování je komplexní pojem, kterým se zabývají nejen společenskovední, ale také medicínské obory. V našem případě pod tímto pojmem chápeme takové chování, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí. (Macek, 2003, s. 184)

Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.

V nejužším pojetí řadíme do základních typů rizikového chování:

- záškoláctví,
- šikanu a extrémní projevy agrese,
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rasismus,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,
- závislostní chování.

V širším pojetí pak k těmto oblastem zařazujeme následující dva okruhy, které se z hlediska výskytu v populaci začínají stávat velkými ohnisky pro preventivní práci, ale které nelze jednoznačně zahrnout do koncepce rizikového chování.

- Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte;
- Spektrum poruch příjmu potravy. (Miovský, 2015, s. 29)

Pojmem rizikové chování definujeme takové chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost. (Dolejš, 2010, s. 9)

Sobotková (2014, s. 40 – 41) řadí mezi rizikové chování:

- Záškoláctví (je spojeno s různými důvody, nejčastěji jako důsledek touhy po dobrodružství, experimentu, souvisí s poruchami chování a učení jako ochrana před problémy se škole);
- Lhaní (není dosud společností vnímáno dostatečně rizikově);
- Agresivita, agresivní chování;
- Obecně kriminální jednání (hlavně krádeže);
- Vandalismus (ve škole nejčastěji poškozování majetku školy a věcí spolužáků, při sportovních utkáních tzv. hooligans, ničení veřejného majetku – lavičky, osvětlení, dopravní značky, hřbitovní náhrobky; subkultura sprejeru – graffiti);
- Závislostní chování (legální návykové látky – alkohol a cigarety, nelegální návykové látky, gambling, problémy spojené s nezvládnutým užíváním PC, netolismus, závislost na nakupování);
- Rizikové chování na internetu (nevhodné či nelegální stránky, oslovení cizí osobou, příliš mnoho času online, otevírání spamů a reagování na ně, kopírování a stahování hudby a filmů);
- Rizikové sexuální chování, předčasný pohlavní styk, promiskuita, náhodné známosti, styk bez kondomu, prostituční chování, předčasné těhotenství, rozvoj sexuální deviace – u ní bývá přítomna triáda příznaků: noční pomočování i po dvanáctém roce života, krutost ke zvířatům, žhářství);
- Extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity (hazardní aktivity na rozdíl od extrémních sportů nesou sebou vědomé hazardování s reálným rizikem smrti, v poslední době hlavně ježdění mezi vagony metra či vlaku, boilding – lezení bez lana, buildering – lezení po budovách bez lana, přeskakování mezi domy ze střechy na střechu);

- Užívání anabolik a steroidů;
- Nezdravé stravovací návyky;
- Extremismus (pravcový, levicový, radikálně ekologický, náboženský, divácké násilí - hooligans, ultras; subkultury – skinheads, punk. DIY, techno, black metal, squatting a jiné);
- Xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus.

Některá rozdělení rizikových forem chování jsou velice zjednodušující, obecná. Důvodem je zachování možnosti v budoucnu zařadit jakoukoliv novou formu rizikového chování do tohoto systému. (Dolejš, 2010, s. 34)

Labáth in Dolejš (2010, s. 34), který cituje Světovou zdravotnickou organizaci (WHO), rozděluje chování do tří skupin:

- a) Agresivní formy (aktivní) - násilí, kriminalita, extremismus a další aktivity, které zahrnují různé formy agresivního chování;
- b) Pasivní formy – záškoláctví, užívání legálních a nelegálních drog a další aktivity, které negativně ovlivňují život a existenci adolescenta;
- c) Kompromisní formy – rodinné a vztahové problémy, pracovní výkyvy a další aktivity, které v sobě zahrnují sociální a profesní nestabilitu.

4.1 Teorie vzniku rizikového chování

Obecně je lze rozdělit do tří obecnějších skupin:

- Teorie biologicko – psychologické – hledají souvislosti mezi chováním a charakterem a buď tělesnou stavbou, či genetikou, enzymy a hormony (např. teorie rozeného zločince, oligofrenie jako příčina delikvence)
- Teorie sociálně – psychologické – psychologicky orientované teorie vzniku rizikového chování zaměřené hlavně na sociální učení, temperamentové a osobnostní rysy a kognitivní styly (např. teorie sociálního učení, teorie odlišného kognitivního stylu);

- Teorie sociální – soustředí se na společenský a kulturní kontext vzniku rizikového chování (např. koncepce anomie, teorie delikventního prostředí, teorie kulturního přenosu). (Fischer, Škoda, 2009, s. 29)

4.2 Syndrom problémového chování

Člověk, který se chová rizikově jedním způsobem, má tendence chovat se rizikově i v dalších oblastech. Jedná se o jistou propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, která má formu životního stylu.

Nejčastěji se tímto způsobem projevují konzumace alkohol, kouření cigaret, užívání marihuany, delikventní jednání a předčasné zahájení pohlavního života.

V praxi koncepce syndromu problémového chování opravňuje zaměřovat preventivní strategie na rizikové chování jako celek, nikoli pouze specificky na konkrétní projev rizikového chování.

Teoretická opora syndromu problémového chování je založena na výsledcích dvou dlouhodobých studií, ve kterých byly opakovaně zjištěny jednak pozitivní vzájemné vztahy uvedených forem problémového chování, jednak i negativní vzájemné vztahy těchto projevů s konformním či konvenčním chováním. (Miovský, 2015, s. 52)

Jessor in Sobotková (2014, s. 43) definuje problémové chování jako chování, které je sociálně definováno jako problém, zdroj obav nebo jako nepřijatelné vzhledem k normám obecné společnosti.

Součástí syndromu problémového chování v adolescenci jsou negativní postoj ke vzdělání, záškoláctví, zneužívání návykových látek, agresivita a delikvence, vyhýbavé chování ve vztahu k rodičům a předčasné zahájení sexuálního života.

Syndrom problémového chování se opírá o tři skupiny faktorů:

- a) Biologické – pohlaví, hormonální systém, tělesná konstituce, fyzická odolnost vůči bolesti, vrozené handicapy atd.;
- b) Psychologické – rysy osobnosti, sebepojetí, hodnotová orientace, postoje;
- c) Sociální kontext – sociodemografické charakteristiky, prostředí, rodinná konstalace, vrstevníci, sociální kognice; dále sociální chování adolescenta – struktura problémového a konvenčního chování.

Tyto faktory se dále dle Sobotkové (2014, s. 43) rozdělují v oblasti chování a sociálního prostředí na protektivní (P) a rizikové (R).

- Na úrovni osobnosti jedince - inteligenci (P), sebeúctu (P), impulzivitu (R), neuroticismus (R);
- Na úrovni chování - plnění povinností (P), dobrovolnictví (P), odmítání pravidel (R), školní neúspěch (R);

Na úrovni sociálního prostředí – pozitivně orientovanou výchovu (P), sociální oporu vrstevníků (P), autoritativní nebo liberální výchovu (R), chudobu (R).

4.3 Riziková mládež

Někteří autoři přímo definují určitou mládež jako rizikovou. Je to taková mládež, pro kterou jsou typické agresivní projevy a disociální chování a která častěji přichází do kontaktu se sociálně patologickými jevy, jako je drogová závislost, alkoholismus a kouření, kriminalita a delikvence, patologické hráčství, virtuální drogy, šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování, záškoláctví, sexuální rizikové chování, sebevraždy. (Sobotková, 2014, s. 44)

Do této kategorie spadají i dospívající z tzv. sociálně znevýhodněných skupin, především z dysfunkčních rodin, kde není podporován jejich intelektový, mravní a emoční vývoj. (Průcha, 2000, s. 88)

4.3.1 Syndrom rizikového chování mládeže

Experimentování s rizikovými způsoby chování je v období adolescence v současném pojetí do jisté míry považováno za součást vývoje. Většinou je takové chování dočasné a samo s věkem odezní, přičemž ve většině případů nepřekročí hranici trestního činu.

Za nejrizikovější období je v ekonomicky vyspělých zemích považována právě adolescence. V současné době čím dál víc dospívajících přijímá rizikový způsob chování, který je ale může ohrožovat i v dalším životě. Adolescent si neuvědomuje, že některé jeho kroky a projevy mohou být například právně stíhatelné.

WHO (Světová zdravotnická organizace) považuje adolescenty za samostatnou rizikovou skupinu, stanovila dokonce syndrom rizikového chování v dospívání. Ten zahrnuje tři oblasti, které se navzájem kombinují, usnadňují společně svůj vznik a mají společné příčiny. (Hamanová, Kabíček in Sobotková, 2014, s. 45)

Tři složky syndromu rizikového chování (Sobotková, 2014, s. 45):

1. Zneužívání návykových látek – vykazuje obecně dlouhodobě nepříznivý trend, klesá věk uživatelů a roste podíl dívčí populace;
2. Negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita, sociální fobie, sebepoškozování a suicidalita;
3. Rizikové chování v oblasti reprodukční – předčasný sex, předčasné rodičovství (těhotenství před 19. rokem života), časté střídání partnerů, pohlavní nemoci.

5 Vybrané typy rizikového chování

5.1 Užívání a zneužívání legálních a nelegálních drog

Dle Dolejše (2010, s. 36 – 37) mezi nejčastější problémy z oblasti legálních drog u adolescentů patří tabákové výrobky a alkoholické nápoje.

Mezi látky nelegální řadíme především marihuanu a její deriváty, dále pervitin, halucinogenní houby, kokain, extázi a další drogy.

Právní vymezení „omamných a psychotropních látek“ a další zákonná ustanovení jsou zakotvena v § 283 – 289 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. a v navazujících předpisech.

Někteří autoři do této skupiny řadí také zneužívání léčiv a psychofarmak. Důvodem je vysoká prevalence tohoto chování u českých adolescentů.

Důvodem zneužívání návykových látek bývá nejčastěji potřeba uniknout problémům a povzbuzení, užívání je spojeno s jistým druhem zábavy a také s názorem, že s drogou dostává život smysl a že drogy přinášejí užitek.

Zneužívání návykových látek je také výrazně spojeno s krádežemi a kriminalitou. (Sobotková, 2014, s. 87)

V současnosti se v České republice objevují již na základní škole. Drogová scéna v České republice se neustále vyvíjí. První kontakt s drogou bývá zpravidla ve 13 – 15 letech za přítomnosti několika vrstevníků. Z nelegálních drog jsou nejčastěji užívány konopné drogy. (Sobotková, 2014, s. 88 – 89)

Obecně můžeme říci, že časté, nadměrné a rizikové užívání jakékoli drogy vede k vytvoření závislostního vztahu mezi ním a jedincem. Ten je v rámci policie České republiky chápán jako „toxikoman závislý na návykových látkách nebo osoba zneužívající návykové látky“ a toxikomanie jako „stav periodické nebo chronické intoxikace, která škodí jedinci i společnosti a je vyvolána opakovaným užíváním alkoholu, návykové látky nebo jedu a často je spojena s nutností zvyšovat jejich dávku

pro dosažení stejného účinku nebo k potlačení abstinenčních příznaků.“ (Drop – In in Dolejš, 2010, s. 43)

Dle Dolejše (2010, s. 43 – 44) se obecně uvádějí tři oblasti predispozic, faktorů, které zvyšují pravděpodobnost rozvoje tak velice rizikového chování, jakým je zneužívání legálních a nelegálních drog.

- První skupinou jsou vrozené, genetické a biochemické predispozice, které v dnešní době ještě nejsou v dostatečné míře prozkoumány. Ví se např., že jedinci závislí na alkoholu mají častěji poškozené geny řídící příjemné pocity.
- Druhou skupinou jsou faktory psychického rázu. Určitý již výzkumně potvrzený vliv mají osobnostní rysy adolescenta.
- Poslední skupinou jsou faktory sociální, které můžeme rozdělit na proměnné vycházející z:
 - a) Rodinného prostředí
 - b) Vrstevnických a sociálních skupin
 - c) Kulturního prostředí

5.2 Kouření

Kouření tabáku je celosvětový společenský problém, který se postupně dostává do popředí zájmu, protože odstraňování následků tohoto sebepoškozující chování a prevence stojí nemalé finanční prostředky. (Dolejš, 2010, s. 37)

První zkušenosti s tabákovými výrobky mají lidé v období adolescence a v rámci vrstevnických skupin, které často posilují toto chování. (Kožený, Csémy, Tisanská in Dolejš, 2010, s. 38)

Návyk na tabákové výrobky způsobuje toxický rostlinný alkaloid nikotin, který průměrně během dvou let vyvolává v organismu kuřáka závislost. Kuřáci popisují, že tabák mírní pocity únavy a stresu, uvolňuje napětí a zlepšuje soustředění.

Základními riziky kouření tabákových výrobků jsou:

- Zvýšení výskytu nádorových onemocnění (rakovina plic, slinivky břišní, atd.);
- Poškození funkcí pohlavních orgánů a plodu v těhotenství;
- Zvýšení výskytu chronických onemocnění dýchacích cest (záněty, rozedma) a další. (Csémy, Sovinová, Rážová, Provazníková in Sobotková, 2014, s. 38)

5.2.1 Proč mladí lidé začínají kouřit?

Pravidelné kouření dětí je definováno jako kouření nejméně jedné cigarety týdně. Tito mladí kuřáci jsou častěji nemocní, trpí častěji respiračními infekcemi, častěji se u nich objevuje chronické nachlazení aj.

Mladí lidé začínají kouřit z různých důvodů. Někteří proto, že si přejí vypadat nezávisle, jiní protože kouří jejich přátelé a oni nechtějí před nimi vypadat trapně. Další s tímto zlozvykem začínají proto, že jim to rodiče zakazují, nebo si berou za vzor populární osoby, které kouří. Velký vliv mají rodiče a především sourozenci, kteří kouří. Obvykle neexistuje jen jedna hlavní příčina, jedná se zpravidla o souhrn několika rizikových činitelů, mezi které patří:

- Osobnost člověka;
- Vliv prostředí;
- Vliv vlastní cigarety.

Základní postoje, které u mladého člověka prostřednictvím výchovy vznikaly v dětství, výrazně ovlivňují výběr kamarádů v budoucnosti. V mnoha našich i zahraničních studiích bylo opakovaně prokázáno, že děti z nekuřáckých rodin si jen sporadicky vybírají kamarády, kteří kouří. Naopak u dětí, jejichž alespoň jeden rodič pravidelně kouří, je kouřící kamarád téměř pravidlem.

Děti s kouřením často experimentují a mají za to, že mohou přestat, kdykoli budou chtít. Kouření, přesněji řečeno nikotin je však silně návykovou látkou a valná většina z nich potom není schopna s kouřením přestat. (Pešek, Nečesaná, 2008, s. 9)

5.2.2 Prevence kouření

Preventivní působení je výhodné zaměřit na psychické procesy odehrávající se v osobnosti mladého člověka, potenciačního kuřáka. Jako účinné se v tomto směru jeví tzv. psychologické očkování, které lze definovat jako cílené ovlivňování poznávacích a emocionálních procesů a vztahů ke kouření. Významnou roli v prevenci kouření hraje sociální učení – proces nápodoby a proces identifikace.

U dětí v pubertě a dospívajících je kladen důraz na to, aby jejich volba toho či onoho chování vycházela ze znalostí a z uvědomovaných postojů. Výchovné a vzdělávací programy pro tyto věkové kategorie by měly učit a rozšiřovat psychosociální dovednosti jak předvídat a úspěšně řešit rizikové situace, v nichž se např. nabízí cigarety, alkohol, drogy. (Pešek, Nečesaná, 2008, s. 10 – 11)

5.3 Drogy

V období puberty (cca 12 – 16 let) je normální, aby byly děti ještě závislé na rodičích. U některých dětí je užívání drog v tomto věku odrazem jejich předčasného zrání a tato tzv. pseudodospělost zpravidla souvisí s dysfunkcí rodiny.

Hlavním vývojovým úkolem adolescence (cca 16 – 22 let) je vytvoření identity vlastního já, což je pro dospívající často velmi náročné. Někteří adolescenti si prostřednictvím užívání drog poté mohou relativně snadno vytvářet pseudoidentitu „fetáka“ se všemi jeho atributy.

U dospívajících užívání drog obvykle souvisí s:

- Problémem separace, která představuje jeden z obtížných vývojových úkolů tohoto období. Mnoho dospívajících v tomto období prožívá silné vnitřní bloky, které souvisí s opouštěním rodičů. Ty mohou pramenit také z toho, že jim rodiče vědomě v separaci brání. V některých rodičích totiž přechod jejich dětí do nové vývojové etapy vzbuzuje obavy, protože to ohrožuje zažitou

rovnováhu rodinného systému. V této souvislosti se také mluví o drogové závislosti dítěte jako o „nemoci“ celé rodiny.

- Rodičovský vzor pro užívání alkoholu a jiných drog. Snadná dostupnost drog v rodině, sourozenec, který bere drogy, nedostatek upřímné péče o dítě; nejasné, zmatené role členů rodiny, nejasná pravidla pro chování dětí, slabé citové pouto dítěte k rodině a vyrůstání mimo rodinu.
- Vliv vrstevníků je významným rizikovým faktorem. Ti nabízí mladému člověku radu, pomoc, přijetí a zpětnou vazbu. Pro dospívajícího je důležité, aby byl mezi svými vrstevníky přijímaný, oblíbený, aby si získal jejich pozornost. Zároveň je v tomto období normální vzdor vůči autoritám a společenským pravidlům. Pro takovou vývojovou „seberealizaci“ může být vhodným prostředkem právě užívání alkoholu a jiných drog, zvláště pak, když je na úrovni vrstevníků, resp. Konkrétní party užívání drog normou. Jakmile jednou užívání drog u dospívajícího začne, vrstevníci se stávají dominantním sociálním faktorem a rodiče se mohou snažit o vliv jenom nepřímo, např. kontrolou sociálních aktivit a dodržováním časového režimu dospívajícího
- Mezi rizikové osobnostní psychologické charakteristiky, které mohou vést k užívání drog, náleží nízké sebevědomí a sebehodnocení, nedostatek schopností a dovedností čelit tlaku vrstevníků, zdravotní handicap; poruchy chování, zejména pak agresivní a asociální chování, poruchy soustředění; pozitivní očekávání efektu drogy; zvědavost a sklony experimentovat, dlouhodobě prožívané emoce úzkosti, strachu, hněvu a stresu.
- Mezi další často zmiňované rizikové činitele náleží neúspěch ve škole a nízká míra spirituality (spiritualitu lze definovat jako jednání vyplývající z oddaného vztahu k tomu, co adolescent právě považuje za transcendentní). (Pešek, Nečesaná, 2009, s. 30 – 31)

5.3.1 Fáze vývoje drogové závislosti u dospívajících

Většina mladých lidí s drogami, hlavně s tabákem, alkoholem a konopnými látkami, v dospívání experimentuje a většina z nich u experimentu také skončí nebo zůstane u rekreačního, občasného užívání a v budoucnosti nemá s drogami větší potíže. Jistá část mladých lidí však přechází do dalších stádií a postupně se u nich zvyšuje pravděpodobnost toho, že budou mít s drogami v budoucnosti větší problémy. (Pešek, Nečesaná, 2009, s. 31)

V souvislosti s predispozicemi vznikají i teoretické koncepce závislosti na nelegálních látkách.

Vojtík s Břicháčkem in Dolejš (2010, s. 44) je rozdělují na:

- a) Psychologické teorie zaměřené na traumata a nevyřešené konflikty adolescentů s rodiči, ale také na osobnostní rysy, vlastnosti a na další charakteristiky;
- b) Sociální teorie vztahující se k interakci mezi adolescentem a druhými lidmi;
- c) Sociologické teorie vycházející z předpokladu, že společnost je prezentována zákony, módními trendy a dalšími kulturními vlivy, pozitivně ovlivňujícími výskyt rizikového chování adolescentů;
- d) Naturalistické teorie zaměřené na vztah jedince a přírodního prostředí.

Adolescent s drogovým problémem postupně mění své sociální zvyky a vzorce. Přestává plnit své sociální povinnosti (chodit do školy, pomáhat rodičům) a postupně dochází k sociální izolaci a sblížení se s podobně postiženými jedinci. (Fischer, Škoda, 2014, s. 113)

Psychické problémy spojované s užíváním drog můžeme vnímat na pozadí časového horizontu jako:

- a) Krátkodobé, které se vyskytují hlavně v době užití drogy; stav intoxikace může být doprovázen sluchovými a zrakovými halucinacemi, poruchami pozornosti a vnímání, změnami nálad;
- b) Dlouhodobé, které se týkají osobnostních rysů, a to již nejen při intoxikaci; tyto změny se stávají trvalými a nevratnými; objevuje se poškození osobnostního profilu, intelektu, kognitivních funkcí atd. (Dolejš, 2010, s. 44 – 45)

5.4 Alkohol

Urban a Dubský (2008, s. 102 – 103) uvádějí, že tato forma rizikového chování má podle dosavadních zjištění různé příčiny svého vzniku u jedince, jedná se hlavně o genetické, biologické, psychické a sociální proměnné.

V odborné literatuře se setkáváme s různými výkladovými teoriemi alkoholové závislosti, přičemž nejvýznamnějšími jsou teorie z oblasti sociologie.

Lidé využívají (zneužívají) alkohol k uspokojení některých ze svých potřeb:

- a) Fyziologické – zdroj energie, vitamínů, minerálů a dalších stopových prvků;
- b) Psychologické – „lék“ na zmírnění úzkosti, stresu, napětí, na relaxaci, dodávání odvahy;
- c) Rituální – součást rodinných, společenských a náboženských obřadů a svátků;
- d) Sociální – prostředek k interakci s ostatními;
- e) Ekonomické – alkoholické nápoje jsou důležitou světovou komoditou a přinášejí možnost obživy;
- f) Politickou – alkohol jako zbraň politiků (prohibice).

Rizika spojená s konzumací alkoholu se dají rozdělit na krátkodobá a dlouhodobá.

Mezi krátkodobá rizika patří:

- a) Objevení se dalších forem rizikového chování – řízení motorových vozidel, vandalismus, rizikové sexuální aktivity, agresivita a další;
- b) Oslabení psychických funkcí – pozornosti, paměti, vnímání a dalších;
- c) Oslabení sociálních dovedností – agresivita, netolerance, ztráta schopnosti komunikovat a další;
- d) Zdravotní problémy – zvracení, žaludeční problémy, alkoholové otravy, ztráta vědomí a další.

Mezi dlouhodobá rizika lze zařadit primárně vznik závislosti na alkoholu. Tato závislost je často doprovázena nevratným somatickým poškozením některých orgánů. (Dolejš, 2010, s. 41)

Užívání alkoholických nápojů mezi mladými lidmi je výrazně rozšířeno a provázeno vysokou spotřebou již od 90. let minulého století. Dvě třetiny českých dětí požíly alkoholické nápoje ještě před dosažením třináctého věku života (nejčastěji to bývá na rodinných oslavách, na pivních slavnostech, vinobraní). Alkohol jim často nabízí sami rodiče.

Narůstající problém dospívajících je excesivní pití ve snaze dosáhnout co nejdříve stavu opilosti. Obliba této „zábavy“ stoupá v posledních letech zejména u dívek. Důvodem je rychlé dosažení dobré nálady, řešení problémů nebo snaha se začlenit do vrstevnické skupiny.

Konzumace alkoholu v dětství a mládí bývá spojena s dalšími riziky, včetně užívání dalších drog, nechráněným sexem nebo projevy agrese.

Alkohol je příčinou mnoha úmrtí mladistvých následkem úrazu, násilí nebo dopravních nehod. Z údajů léčebných zařízení vyplývá, že věková hranice osob závislých na alkoholu se trvale snižuje.

Jaké jsou důvody tohoto nepříznivého trendu?

Jednak je to náš tradiční, vysoce tolerantní postoj k nadměrné konzumaci alkoholických nápojů, včetně pití u mladých lidí. Příklad, který dávají dospělý svým dětem, logicky ústí v čím dál tím časnější, častější a usilovnější následování. Pivo je u nás nápoj, nikoliv alkohol, natožpak droga. Zásadním faktorem je téměř neomezená dostupnost širokého spektra relativně velmi levných alkoholických nápojů, a to nejen pro dospělé, ale i pro mládež a děti. Zákonná omezující opatření (např. zákaz prodeje alkoholu nezletilým) jsou často nedodržována, mj. protože nejsou systematicky kontrolována, nebo jsou postihována více méně jen symbolicky. (Pešek, Nečesaná, 2009, s. 24 – 25)

5.5 Výskyt rizikového chování mezi šestnáctiletými v roce 2015 v číslech

Cigarety

- 66 % šestnáctiletých studentů někdy v životě kouřilo cigarety;
- 16,4 % kouří denně;
- Průměrný věk první zkušenosti s cigaretou dosahovalo 11,9 let.

Alkohol

- 95,8 % studentů ochutnalo v životě alkohol;
- Průměrný věk první sklenice alkoholu byl 12,6 let.

Drogy

- 37,4 % studentů vyzkoušelo v životě nějakou nelegální drogu;
- Nejčastěji (36,8 %) konopné látky, následovalo LSD a halucinogeny (3,8 %), halucinogenní houby (3,3 %), extáze (2,7 %), pervitin (1,4 %), kokain (1,4 %) a ostatní nelegální drogy (méně než 1 %).

https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32196/734/zaostreno_2016-05_v03.pdf,

s. 3)

6 Praktická část

V praktické části je charakterizována střední škola, na které probíhalo šetření. Dále jsou v této části stanoveny výzkumné otázky a popsány metody sběru dat. Následuje dotazníkové šetření včetně charakteristiky výzkumného vzorku a vyhodnocení tohoto šetření. Poslední podkapitolou je rozhovor se zástupcem vedení školy a metodikem prevence.

6.1 Charakteristika střední školy

Šetření probíhalo na Střední škole managementu a služeb a základní škole s.r.o. Střední škola je soukromou školou a má dvě střediska, ve kterých probíhá výuka. První středisko, kde probíhá teoretická výuka, sídlí v Úžlabině 320/23, Praha 10 – Malešice. Druhým střediskem je středisko praktického vyučování pro obory kadeřník a kosmetické služby se sídlem Ve Lhotce 814, Praha 4 – Kamýk.

Škola nabízí vzdělávání v oborech:

- aranžér, kadeřník a kuchař – číšník, jedná se o obory s výučním listem;
- management cestovního ruchu, management obchodu, management sportu, projektový management, kosmetické služby a grafický design – ukončené maturitní zkouškou;
- podnikání, jedná se o obor nástavbového studia pro žáky s výučním listem.

V současné době má škola 240 žáků, z toho 167 ve studijních oborech a 73 žáků v učebních oborech.

6.2 Stanovení výzkumných otázek

Po prostudování stávajícího školního plánu primární prevence (viz. příloha číslo 2) byly sestaveny výzkumné otázky, na jejichž základě byl sestaven dotazník pro žáky a rozhovor se zástupkyní vedení školy a školní metodičkou prevence.

Byly sestaveny následné výzkumné otázky:

- Jak žáci vnímají realizovanou primární prevenci rizikového chování na své střední škole?
- Jaká je informovanost žáků o možnostech poskytování poradenství rizikového chování ve škole i mimo ni?
- Jsou žákům dobře známi pozice a kompetence školního metodika prevence?
- Vyskytují se výchovné problémy častěji u žáků užívajících návykové látky?
- Mají žáci první zkušenost s návykovými látkami již na základní škole?

6.3 Metody sběru dat

Pro realizaci výzkumu byla zvolena metoda dotazníkové šetření. Podle Chrástky (2007, s. 163 - 164) je dotazník velmi frekventovanou metodou získávání dat výzkumem. Jeho nespornou výhodou je poměrně rychlé a ekonomické shromažďování dat od velkého počtu respondentů.

Dotazníky byly anonymní, převážně s uzavřenými odpověďmi. Některé z položek byly polootevřené nebo otevřené.

V úvodu dotazníku byly respondenti seznámeni s využitím dat dotazníkového šetření a zachování anonymity.

Jako druhá metoda byl zvolen polostrukturovaný rozhovor.

Dle Gavory (2000, s. 110 – 111) je polostrukturovaný rozhovor kompromisem mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem. U polostrukturovaného rozhovoru se respondentovi nabídnou alternativy odpovědí a poté se od něj žádá objasnění nebo vysvětlení. Podle situace se polostrukturovaný rozhovor může blížit více strukturované nebo naopak nestrukturované formě.

Dotazníkové šetření mezi žáky bylo provedeno první proto, aby se zjistilo, jak žáci vnímají realizovanou primární prevenci na své střední škole, jaká je jejich představa o

realizaci primární prevence. Dále bylo zjišťováno, jak vnímají osobu metodika prevence a zda vědí co je v jeho kompetenci.

Rozhovor se zástupcem vedení školy a metodikem prevence byl zařazen až jako druhý, aby byla zpětná vazba na výsledky dotazníkového šetření mezi žáky.

6.4 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření probíhalo v období do 8. do 19. 1. 2018, časové rozpětí bylo zvoleno i s ohledem na cykly teoretické výuky a praxe u učebních oborů. Zúčastnilo se jej celkem 57 žáků.

Pro žáky Střední školy managementu a služeb byl sestaven dotazník obsahující 19 otázek se zaměřením na primární prevenci v oblasti návykových látek. Otázky v dotazníku, byly jak uzavřené s nabídkou alternativ, tak otevřené. Na začátku dotazníku byly uvedeny informace pro žáky, k čemu dotazníkové šetření slouží a že se jedná o anonymní dotazování. Dotazníky byly žákům předkládány v hodinách informatiky, přítomen byl vyučující tohoto předmětu. Jednalo se o elektronické dotazníky a všechny potřebné informace a pokyny k vyplnění byly v průvodním dopise.

6.4.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Jako vzorek byli vybráni žáci 3. a 4. ročníků maturitních oborů a žáci 3. ročníků učebních oborů.

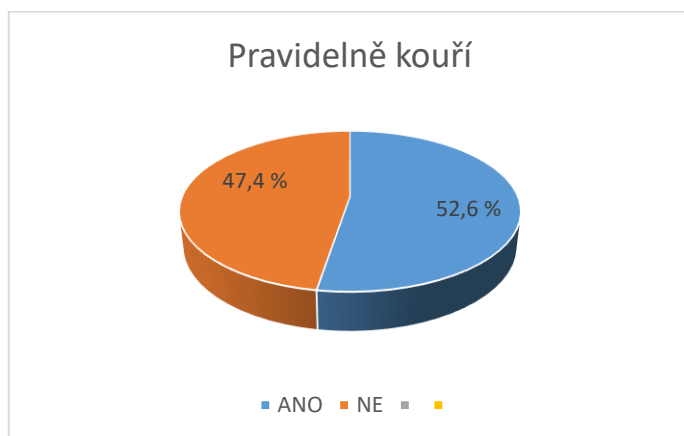
Žáci 3. a 4. ročníků byli vybráni záměrně proto, že mají již dostatečnou zkušenost s fungováním školy a absolvovali větší množství programů z oblasti primární prevence než žáci nižších ročníků.

6.4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Položka číslo 1: Jste pravidelným kuřákem (více než 2 cigarety denně)?

Z následujícího grafu je patrné, že poměr kuřáků a nekuřáků je téměř vyrovnaný.

Graf číslo 1

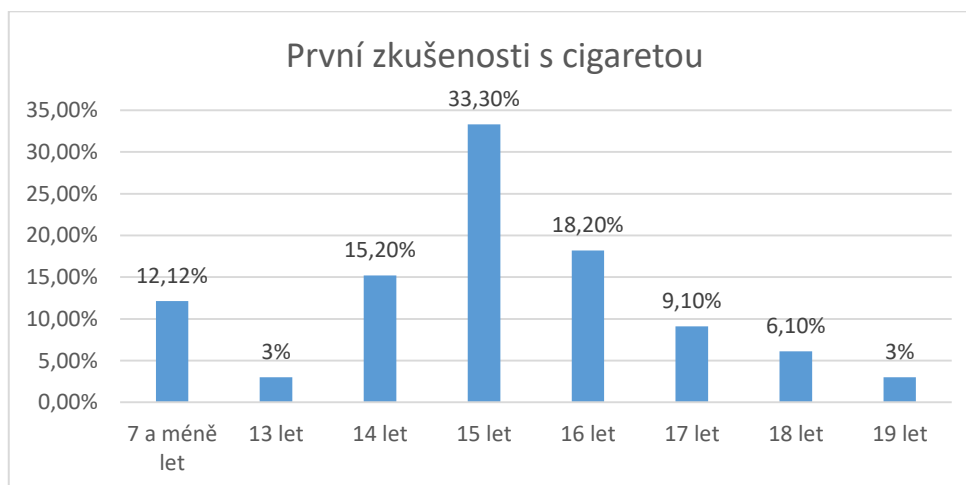

Zdroj: vlastní zpracování

Položka číslo 2: Od kolika let kouříte?

Na tuto položku odpovídali pouze pravidelní kuřáci, tj. 33 z dotazovaných žáků.

Graf číslo 2

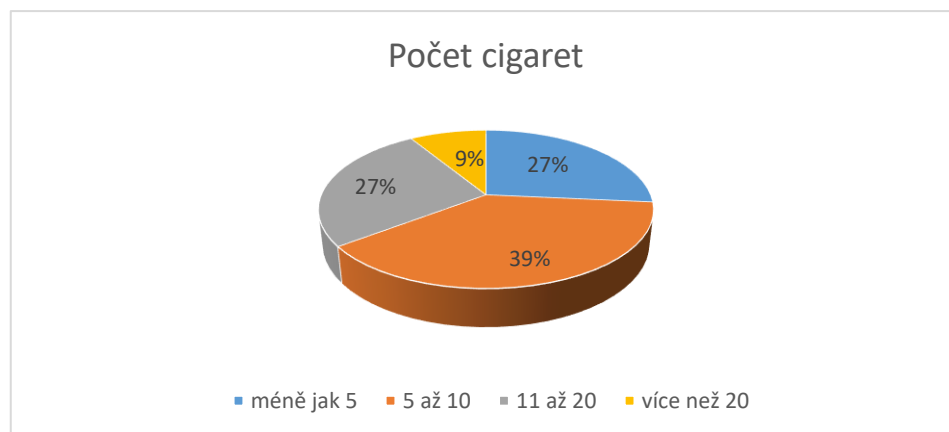
Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je patrné, že více jak 60 % žáků kuřáků, začalo kouřit do 15 let. To znamená, že na střední školu již nastupovali závislí na tabáku. Vznik závislosti na tabáku po nástupu na střední školu se snižuje. V oblasti závislosti na tabákových výrobcích má škola těžší situaci a mimo primární prevence je nucena vykonávat i sekundární prevenci u žáků na tabáku závislých.

Položka číslo 3: Kolik cigaret denně vykouříte?

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že většina žáků závislých na tabákových výrobcích vykouří více než 5 cigaret za den. To vede k tomu, že žáci mají i během dne ve škole potřebu uspokojit touhu po cigaretě.

Graf číslo 3

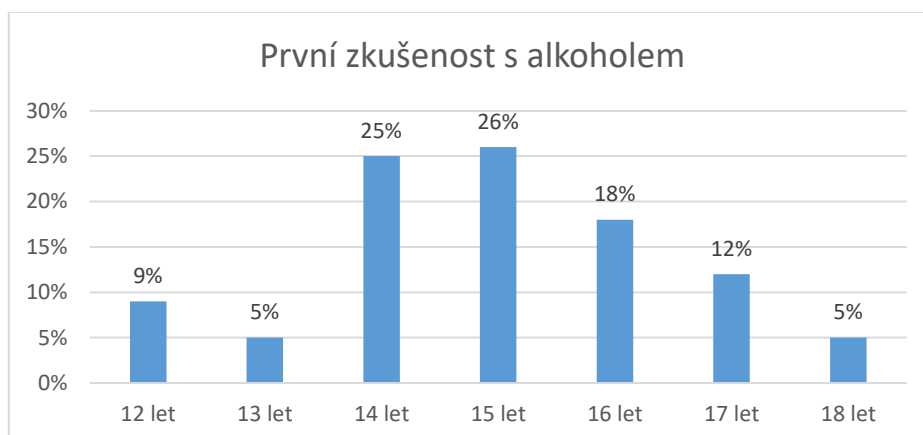

Zdroj: vlastní zpracování

Položka číslo 4: V kolika letech byla Vaše první zkušenost s alkoholem (stav opilosti).

Prvně opilá byla většina žáků pře 18 – tím rokem života. V 18 - ti letech mělo svou první zkušenost s alkoholem pouze 5 % z dotazovaných žáků. Alarmující je, že 65 % žáků mělo svou první zkušenost s alkoholem do 15 – ti let, to je ještě na základní škole.

Graf číslo 4

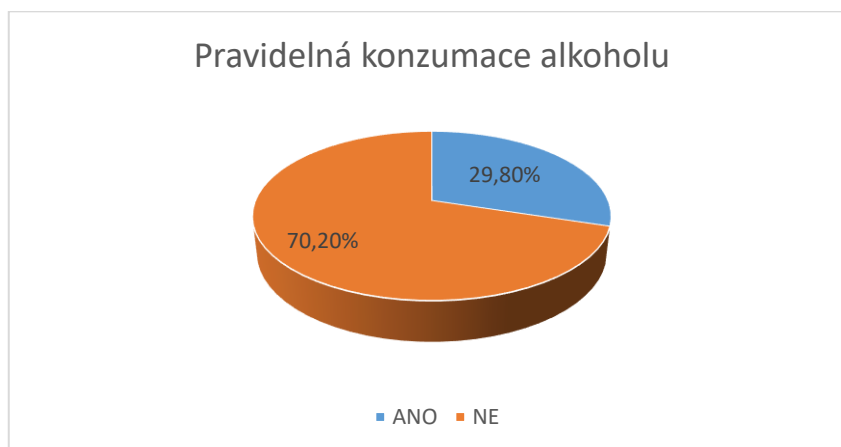

Zdroj: vlastní zpracování

Položka číslo 5: Jste pravidelným konzumentem alkoholu?

Co se týká pravidelné konzumace alkoholu, tak je situace o poznání lepší. Pravidelně konzumuje alkohol 29,8 % dotazovaných žáků.

Graf číslo 5

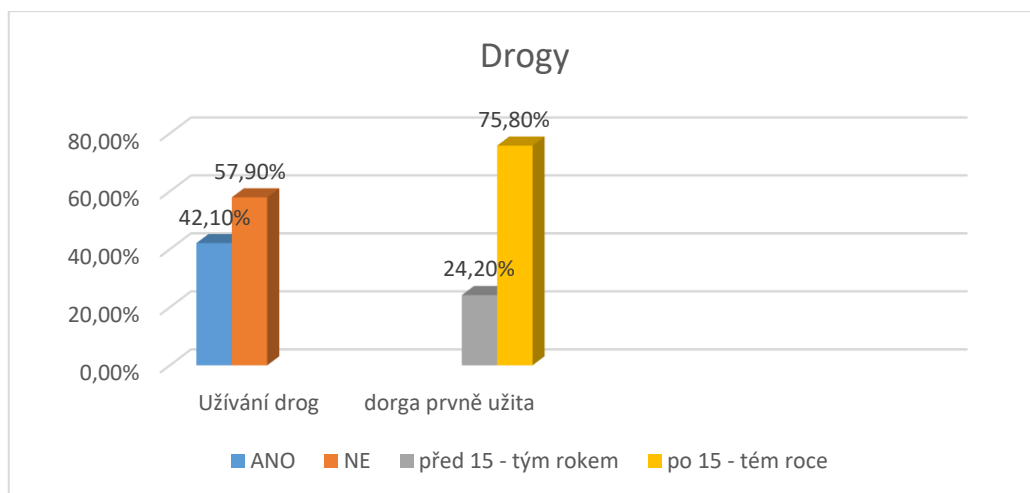
Zdroj: vlastní zpracování

Položka číslo 6: Máte osobní zkušenost s některými drogami jako uživatel (včetně marihuany)?

Kolik Vám bylo let v době první zkušenosti?

Osobní zkušenost s drogou uvádí 42,1 % žáků. 75,8 % z nich užilo drogu poprvé po dovršení 15 - ti let. Z grafu číslo 7 je patrné, že největší procento žáků 58,3 % užilo marihuanu, která je mezi dospívajícími stále považována neškodnou drogou, kterou řadí na úroveň cigaret a alkoholu.

Graf číslo 6

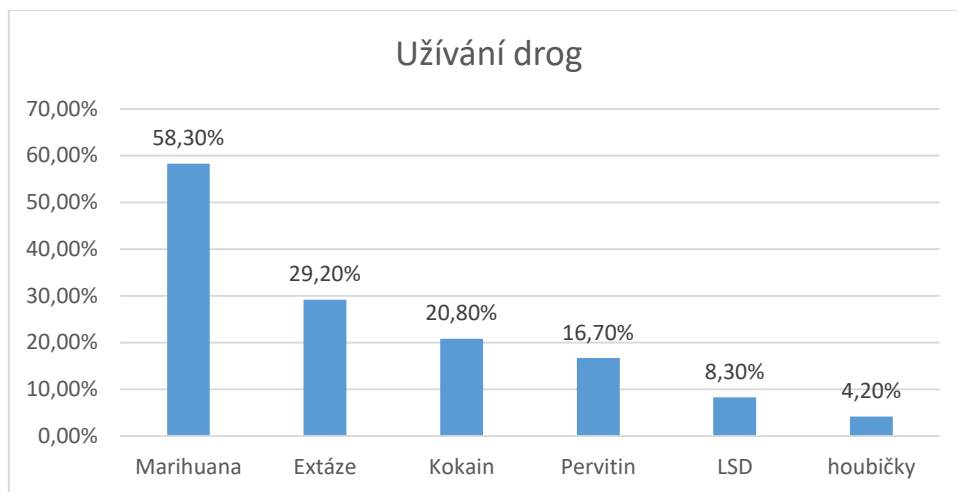

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 7: O jaké drogy se jednalo?

Jak je patrné z níže uvedeného grafu, někteří žáci okusili mimo marihuany a taneční drogy extáze i tvrdé drogy (kokain, pervitin, LSD). Někteří žáci uváděli zkušenost s více drogami

Graf číslo 7

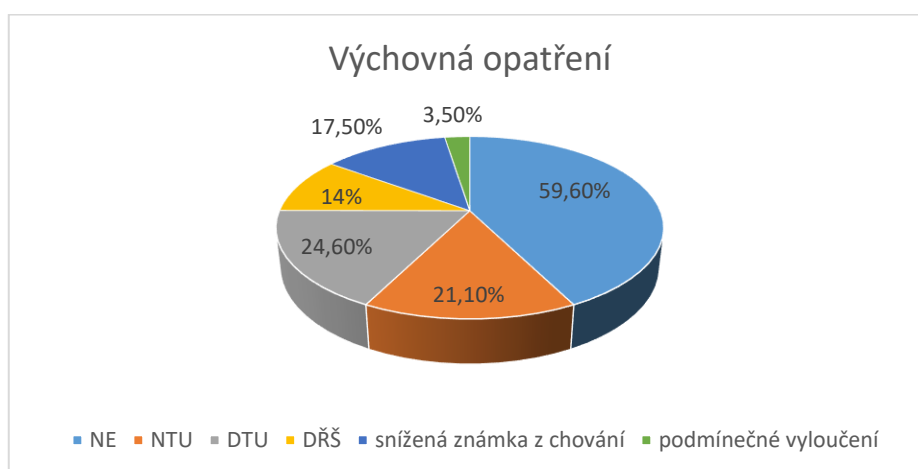

Zdroj: vlastní zpracování

Položka číslo 8: Bylo Vám v minulosti uděleno některé z výchovných opatření?

Téměř 60 % z dotazovaných žáků nebylo uděleno žádné z výchovných opatření, jak vyplývá z níže uvedeného grafu. Podmínečné vyloučení bylo uděleno 3,5 % žáků. Zastoupení ostatních výchovných opatření, napomenutí třídního učitele (NTU), důtka třídního učitele (DTU), důtka ředitele školy (DŘŠ) a snížená známka z chování je patrné z grafu uvedeného níže.

Graf číslo 8

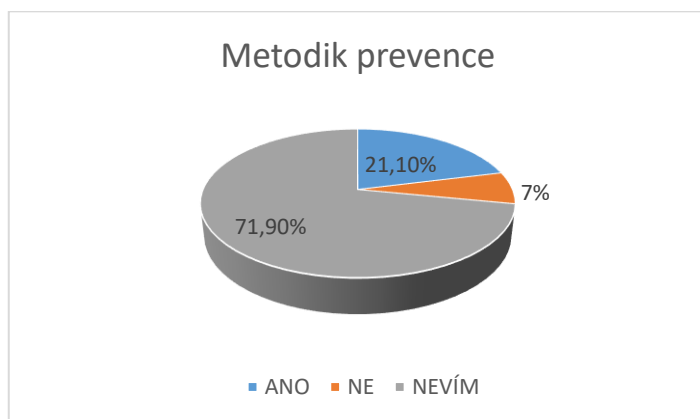

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 9: Pracuje ve Vaší škole metodik prevence?

Z níže uvedeného grafu je patrné, že žáci netuší o fungování metodika prevence ve své škole. Pouze 21,1 % žáků tuší o jeho existenci.

Graf číslo 9

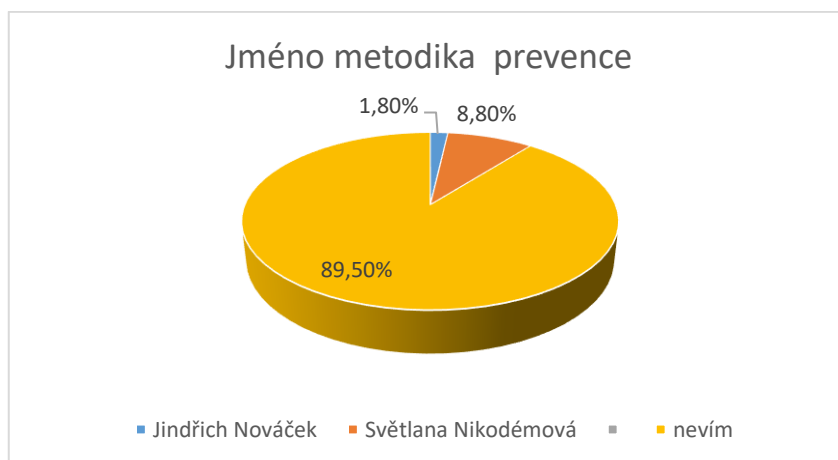

Zdroj: zpracování vlastní

Položka číslo 10: Uvedte jméno školního metodika prevence na Vaší škole.

Jak je patrné z níže uvedeného grafu jméno metodika prevence zná pouze 8,8 % z dotazovaných žáků.

Graf číslo 10

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 11: Jaké problémy by podle Vás měl řešit školní metodik prevence?

Z následující tabulky je patrné, že žáci nedovedou rozlišit, které problémy řeší školní metodik prevence. Tato skutečnost je s největší pravděpodobností dána tím, že školní metodička prevence je zároveň výchovnou poradkyní. To může žákům působit značné problémy v odlišení těchto dvou funkcí.

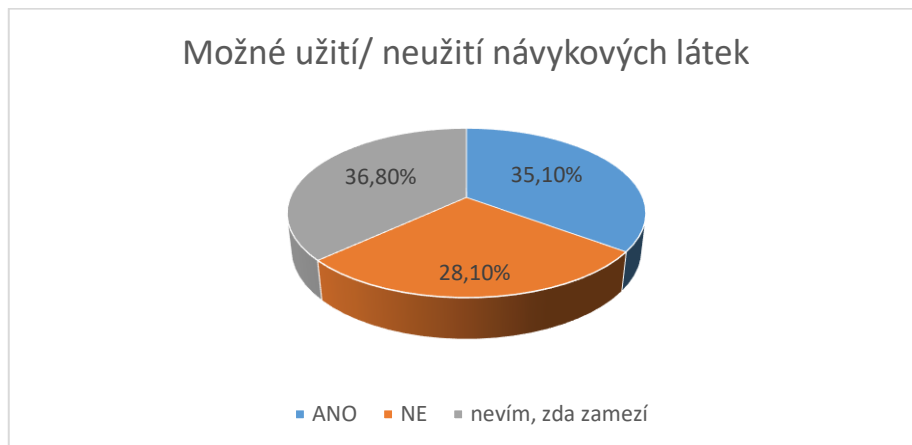
Tabulka číslo 1

Problémy	%
školní neúspěch	28,1
problémy soužití ve škole	45,6
problémové vztahy mezi žáky	61,4
agresivní chování ve škole	59,6
kouření a jeho prevence	29,8
užívání drog a jeho prevence	56,1
užívání alkoholu a jeho prevence	45,6
záškoláctví	45,6
problémy v rodině (např. domácí násilí)	31,6
orientace v nabídce škol a institucí vyššího vzdělávání	22,8
vše s čím má žák problém	1,8
nevím	3,6

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 12: Vnímáte činnost pedagogů (tj. třídního učitele, ostatních pedagogů, metodika prevence, ...) a nově získané poznatky o problematice rizikového chování jako motivující k opuštění od experimentování a užívání návykových látek (legálních i nelegálních)?

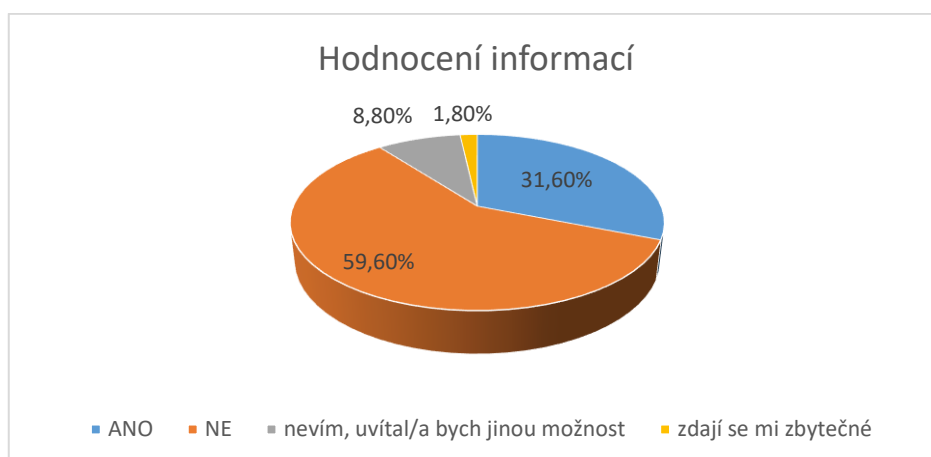
Graf číslo 11

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 13: Hodnotíte informace, které Vám poskytují pedagogové (tj. třídní učitel, ostatní pedagogové, metodik prevence, ...) v rámci prevence rizikového chování užívání legálních a nelegálních návykových látek jako vyčerpávající?

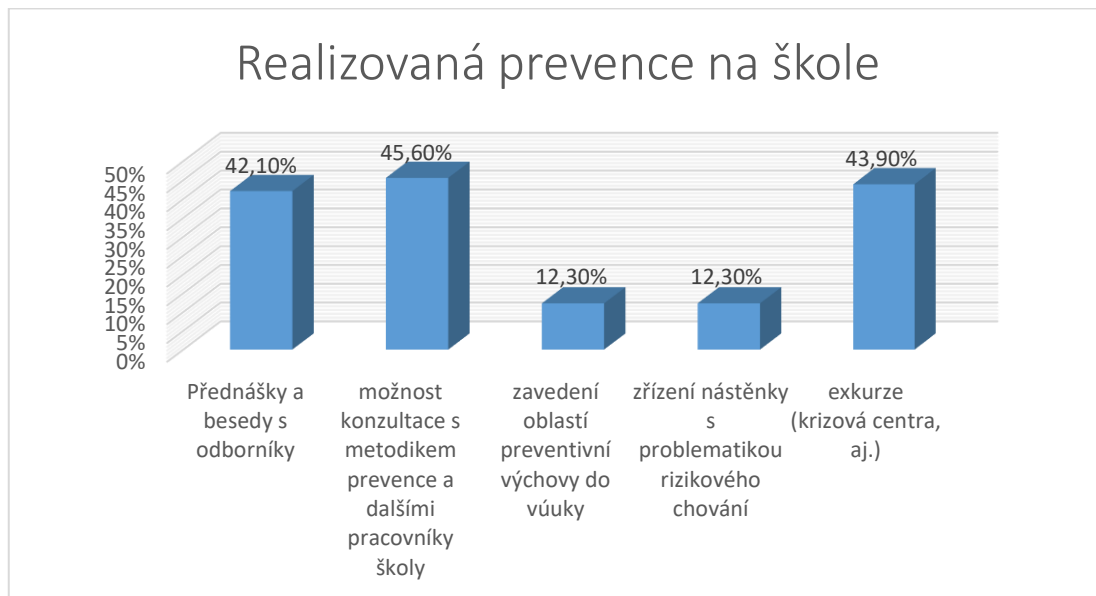
Graf číslo 12

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 14: Z uvedené nabídky vyberte všechny možnosti, kterými je realizována primární prevence rizikového chování na Vaší škole.

Graf číslo 13

Zdroj: Vlastní zpracování

Pouze 12,3 % z dotazovaných žáků zaznamenalo existenci nástěnky s problematikou rizikového chování. Stejně množství žáků postřehlo zavedení oblastí preventivní výchovy do výuky. Jak je patrné z výše uvedeného grafu.

Položka číslo 15: Jak by podle Vás měla vypadat primární prevence rizikového chování v oblasti návykových látek?

Více jak 60 % žáků netuší, jakým způsobem by měla být prováděna primární prevence v oblasti návykových látek na jejich škole. Ostatní návrhy žáků jsou patrné z následující tabulky.

Tabulka číslo 2

Primární prevence očima žáků	%
nevím	61,4
přednášky	8,8
exkurze	3,5
fyzické tresty	3,5
ústavem	1,8
besedy s odborníky	3,5
dobrá výchova již od brzkého věku	1,8
nechat žáky ať se poučí sami	1,8
rozhodně jinak než prevencí	1,8
drogové testy na školách	3,5
vyzkoušej a uvidíš	3,5
besedy s bývalými uživateli	3,5
nijak	1,8

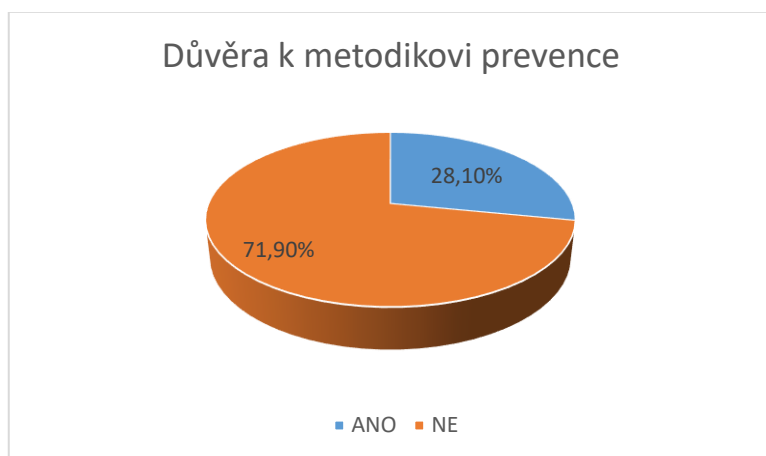
Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 16: V případě, že byste pocítovali problém s návykovými látkami, obrátili byste se s žádostí o pomoc na školního metodika prevence?

Z následujícího grafu je patrné, že žáci by se s žádostí o pomoc na školního metodika prevence neobrátili. Je to dáno především obavou žáků, že by se o jejich problému dozvěděli i další pracovníci školy. V případě potřeby řešit problém závislosti by se raději obrátili na rodinu, k metodikovi prevence nemají důvěru, obávají se neprofesionality, nespolehlivosti metodika nebo mají k jeho osobě antipatii. Někteří žáci budou raději užívat návykové látky i nadále.

Přibližně třetina žáků by se se svými problémy na metodika prevence obrátila. Důvody jsou důvěra v jeho osobu, spolehlivost, profesionalita a odbornost.

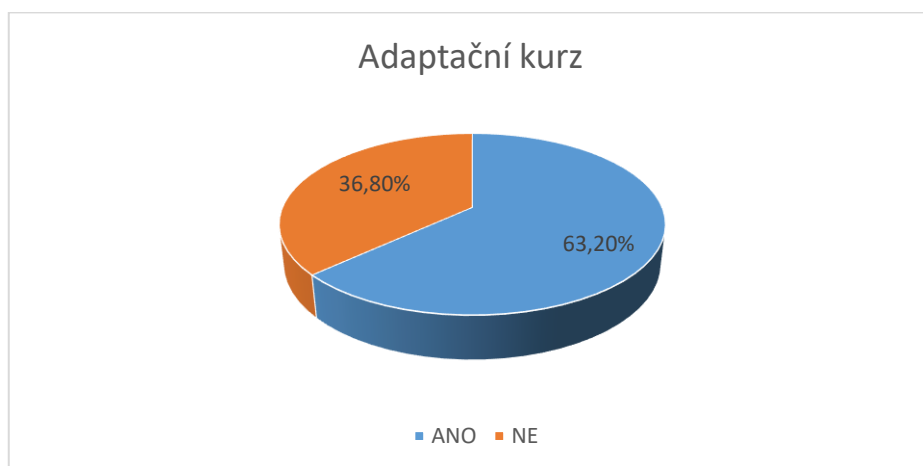
Graf číslo 14

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 17: Účastnil/ a jste se adaptačního/ seznamovacího kurzu v prvním ročníku?

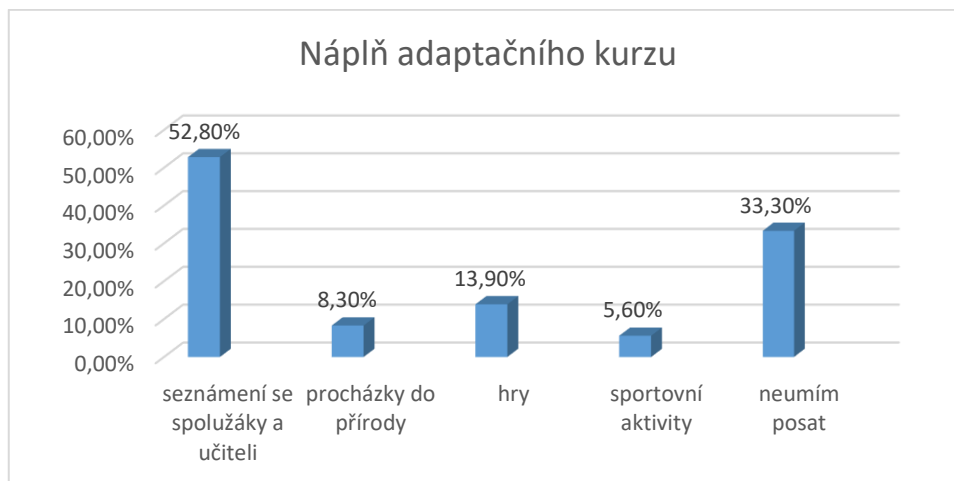
Graf číslo 15

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 18: Jaká byla náplň adaptačního/ seznamovacího kurzu?

Graf číslo 16

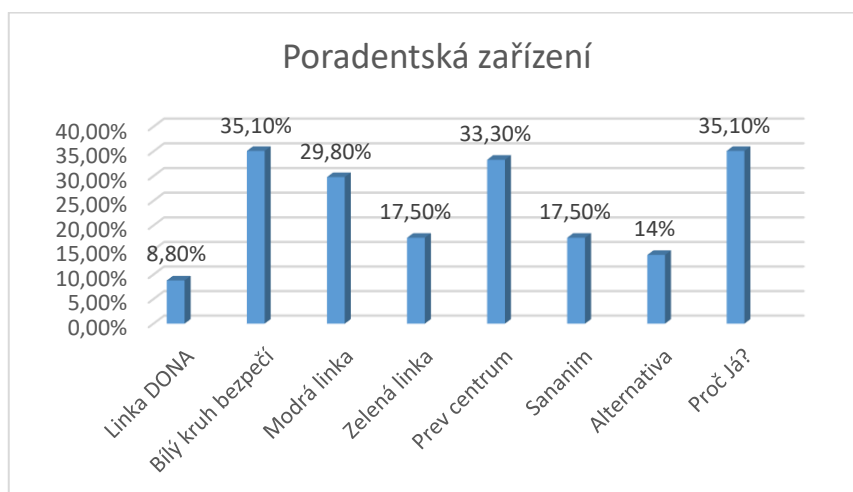

Zdroj: Vlastní zpracování

Položka číslo 19: Vyber z nabídky poradenských zařízení ta, která se zabývají pomocí při užívání návykových látek.

Z následujícího grafu je patrné, že žáci neznají poradenská zařízení zabývající se pomocí uživatelům návykových látek. Vybírají je spíše dle názvu, který buď znají z médií, nebo dle toho že název evokuje

Graf číslo 17

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka číslo 3

Poradenská zařízení	náplň činnosti
Linka DONA	pomoc obětem domácího násilí
Bílý kruh bezpečí	pomoc obětem trestné činnosti
Modrá linka	linka pro odvykání kouření
Zelená linka	linka důvěry
Prev centrum	centrum prevence drogové závislosti
Sananim	drogové informační centrum
Alternativa	ambulantní a pobytové oddělení pro mládež ohroženou drogou
Proč Já?	pomoc dětem s problematickým chováním, s poruchami chování, ze sociálně slabých rodin

Zdroj: Vlastní zpracování

6.5 Rozhovor s metodikem prevence a zástupcem vedení školy

Rozhovor se zástupcem vedení školy (Z) a metodikem prevence (M) probíhal

6.2.2018.

1. Vědí žáci, kdo je na Vaší škole metodikem prevence?

Z: „Metodikem prevence sociálně-patologických jevů a zároveň výchovnou poradkyní na naší škole je Mgr. Světlana Nikodemová. Žáci školy o této skutečnosti vědí.“

M: „Ano, žákům to sdělují jejich třídní učitelé a také já v hodinách. Informace naleznou také na nástěnce věnované prevenci a výchovnému poradenství.“

2. Čím je tedy způsobeno, že více jak 90 % z dotazovaných žáků neví, jak se metodik prevence jmenuje, nebo si dokonce myslí, že metodik prevence na škole nepracuje.

Z: „Tato situace mě překvapuje. Žáci jsou pravidelně o osobě metodika prevence informováni a setkávají se Mgr. Nikodémovou při výuce i preventivních programech.“

M: „Nedovedu si vysvětlit, proč žáci jméno metodika prevence neznají. Jak jsem již říkala, žáci jsou informováni třídními učiteli a já sama to také žákům říkám při našich setkáních.“

3. Setkávají se s metodikem prevence? Při jaké příležitosti?

Z: „S metodikem prevence se setkávají nejčastěji při činnostech realizovaných v rámci primární prevence soc. patologických jevů na škole, které paní Mgr. Nikodemová koordinuje.“

M: „Některé žáky přímo vyučuji, ostatní se se mnou setkávají při akcích věnovaných prevenci.“

4. Jak jsou žáci informováni o možnostech poradenství v oblasti rizikového chování (užívání návykových látek – legálních i nelegálních) a to jak ve škole, tak mimo ni?

Z: „Žáci jsou o možnosti poradenství informováni na nástěnce (jsou zde uvedeny hodiny, které jsou pro toto poradenství vyčleněny), ale mohou se přijít poradit i mimo ně. Žáci tuto možnost využívají. Pedagogicko-psychologická pomoc žákům zahrnuje jednak citovou oporu (zúčastněně vyslechnutí jejich problémů) a současně informační oporu (poskytnutí rady a konkrétních doporučení, navržení postupů, poskytnutí kontaktů na PPP, krizové centrum apod.).“

M: „Vystupuji na škole i jako výchovný poradce. Obrátí-li se na mě žák samotný, či třídní učitel, je následně s žákem domluvena konzultace, kdy žákovi poskytnu i případné kontakty na další odborníky či instituce. Žáci jsou o rizicích návykových látek informováni v hodinách Psychologie, Občanského a společenskovědního základu či Občanské nauky, stejně tak i od třídních učitelů.“

5. Jak si vysvětlujete, že pouze 12 % z dotazovaných žáků tuší o existenci nástěnky s těmito informacemi?

Z: „Nástěnka s informacemi k primární prevenci jsou na společné nástěnce o výchovném poradenství. Možná žáci nedokáží tyto dvě nástěnky odlišit. Pokusíme se zřídit samostatnou nástěnku pro primární prevenci.“

M: „Nevím, jak si vysvětlit, že studenti o nástěnce neví.“

6. Využívají žáci možnosti poradenství?

Z: „Ano, využívají.“

M: „Ano, využívají.“

7. Více jak 70 % dotazovaných žáků by v případě problémů s návykovými látkami nevyhledalo pomoc metodika prevence z důvodu nedůvěry. Z čeho tato nedůvěra podle Vás pramení?“

Z: „Žáci poradenství využívají, proto si nedovedu vysvětlit tento výsledek dotazníkového šetření.“

M: „Přisuzuji tuto skutečnost vývojově podmíněnou nedůvěrou v dospělé authority obecně. S citlivým problémem se snadněji svěří vrstevníkovi nežli dospělému.“

8. Myslíte si, že jsou žákům dobře známi pozice a kompetence školního metodika prevence?

Z: „Nevím, zda naši žáci přesně rozlišují mezi kompetencemi výchovné poradkyně (poradenství je více zaměřeno na řešení výchovných a výukových problémů žáků) a metodika prevence.“

Řekla bych, že se prostě přijdou poradit o problému, který mají.“

M: „Nevím, zda žáci rozlišují mezi funkcemi výchovný poradce a metodik prevence, vědí však, že se v případě jakýchkoliv potíží mohou na mě obrátit.“

9. Jak podle Vás vnímají žáci na škole realizovanou primární prevenci rizikového chování? (hlavně tu zaměřenou na návykové látky)

Z: „Školní problémy primární prevence rizikového chování by měly žákům umožnit osvojit si a rozvíjet zejména schopnosti jako čelit tlakům okolí, spolužákům, party, schopnost vytvářet a pěstovat kamarádské vztahy,

komunikovat s dospělými, rozpoznat následky svého jednání, schopnost lépe se ovládat a rozhodovat. Preventivní programy v oblasti návykových látek musí zahrnout úvahy o důvodech, proč drogy nebrat, dovednost drogu odmítnout, protože bohužel, časté jsou situace, kdy se jedinec s drogou poprvé setká při cestě do školy nebo ve školním prostředí. Jsem přesvědčena, že většina našich žáků stojí o to, aby si tyto dovednosti osvojila.“

M: „Žáci témata zaměřené návykové látky obvykle velmi zajímají, obzvláště pak je zajímá téma drogy.“

10. Je možné, že jim chybí některá aktuální témata v primární prevenci?

Z: „V rámci primární prevence se snažíme nabízet co nejširší spektrum témat. Pokud budu hovořit o letošním školním roce – v říjnu to byla přednáška “Šikana, kyberšikana, sociálně patologické jevy ohrožující mládež” realizovaná v Policejním muzeu, kdy přednášející je vyšetřovatel trestné činnosti mládeže, násilné a drogové kriminality, který o úskalích užívání internetu a zneužívání návykových látek hovořil na základě své dlouholeté policejní praxe. Dále máme objednaný program primární prevence hazardního hráčství, který bude realizován v prosinci ve spolupráci s Prevcentrem. Dalším tématem bude vzdělávací program, jak bojovat s prokrastinací – chorobným odkládáním důležitých úkolů a povinností. Smyslem přednášky je pomoci studentům zlepšit organizaci času a zvýšit efektivitu při studiu a další práci.

Je možné, že studentům některá témata v primární prevenci chybí, mohou nám také taková témata navrhnout a my se budeme snažit o jejich realizaci.“

M: „Nemyslím, domnívám se, že by učitelům své požadavky sdělili.“

11. Nepřicházejí žáci ze ZŠ již přesyceni těmito preventivními programy?

Neberou absolvování dalších preventivních programů na SŠ spíš jako přítěž?

Z: „Myslím, že žáci se ochotně těchto preventivních programů zúčastňují a projevují o ně zájem.“

M: „Nemyslím, spíše programy vnímají pozitivně.“

12. Je nějaká korelace mezi výchovnými problémy žáků a užíváním návykových látek?

Z: „Užívání návykových látek se velmi často pojí s výchovnými problémy žáků: náhlý nápadný neprospěch a prohlubující se nezáměr o další vzdělání patří přímo k diagnostickým známkám závislosti na návykových látkách stejně jako konflikty s okolím.“

M: „Mnoho žáků na naší škole kouří a toto chování nijak nekoreluje s jejich chováním či nějakými problémy. Zneužívání lehkých i tvrdých drog však na chování žáků vliv má a stojí za nedostatečnou školní docházkou i problémy s prospěchem.“

13. Přichází žáci ze ZŠ již se zkušenostmi, eventuálně závislostmi na návykových látkách?

Z: „Jistě jsou případy, kdy žáci přicházejí se zkušenostmi s drogou již ze ZŠ, zřejmě to není problém nedostatečné primární prevence na ZŠ, ale může to být problém nedostatečného výchovného působení rodiny, která někdy bývá příliš protektivní – ochránářská nebo naopak příliš autoritativní.“

M: „Mnoho z žáků již přichází na střední školu se závislostí na nikotinu.“

14. Jaké problémy tato skutečnost představuje v primární prevenci?

Z: „Primární prevencí ve škole rozumíme vytváření preventivních programů a jejich realizaci. Je to záležitost nejen metodika prevence, ale také i ostatních učitelů, kteří se v této oblasti vzdělávají (letos např. rámci semináře Problémový žák pořádaného agenturou Majestic) a jejichž pedagogická diagnostika v této oblasti efektivně spolupůsobí.“

M: „Primární prevenci v oblasti kouření pak směřujeme přímo na třídní učitele, kteří o této problematice se žáky rozmlouvají a informují je o rizicích kouření.“

15. Nestává se z ní pak spíš sekundární prevence?

Z: „Sekundární prevence zahrnuje při podezření na sociálně patologický jev oznámení rodině, třídnímu učiteli, řediteli školy a v závažných případech také

Policii ČR. Škola musí reagovat v některých případech i v rámci této sekundární prevence.“

M: „*Domnívám se, že v tomto případě ano.“*

7 Výsledky a diskuze

Závěry z dotazníkového šetření a rozhovorů s metodikem prevence a zástupcem vedení školy měly zodpovědět nebo potvrdit následující otázky:

Jak žáci vnímají realizovanou primární prevenci rizikového chování na své střední škole?

K této otázce se vztahují dotazníkové položky 12,13,14 a 15.

Z dotazovaných žáků 35,10 % vnímá činnost pedagogů (metodika prevence, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků) a nově získané poznatky o problematice rizikového chování jako motivující k opuštění od experimentování a užívání návykových látek. 36,8 % žáků neví, jestli je tato činnost od experimentů a užívání návykových látek odradí.

Informace, které žáci získávají od pedagogů (metodika prevence, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků) v oblasti prevence návykových látek (legálních i nelegálních) hodnotí 59,6 % jako nedostačující. Přesto na otázku, jak si žáci představují realizaci primární prevence ve škole, odpovědělo 61,4 % z dotazovaných žáků, že neví. Ostatní žáci uváděli více méně to, jak je primární prevence ve škole realizována, jak je patrné z tabulky číslo 2.

Z realizované prevence žákům uniká nástěnka s informacemi k primární prevenci, o její existenci ví jen 12,3 % z dotazovaných žáků, přesto že jsou o její existenci informováni. Jak vyplynulo z rozhovoru se zástupkyní školy, tak je tato skutečnost zjevně způsobena tím, že je součástí nástěnky výchovného poradenství. Oblastí preventivní výchovy zavedených do výuky si všimlo také je 12,3 % z dotazovaných žáků.

Jaká je informovanost žáků o možnostech poskytování poradenství rizikového chování ve škole i mimo ni?

K této otázce se vztahují dotazníkové položky 14, 16 a 19.

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že 71,9 % dotazovaných žáků by se v případě problémů s návykovými látkami neobrátilo na metodika prevence s žádostí o pomoc. Často uvádějí jako důvod nedůvěru či obavu z prozrazení. Problematiku návykových látek vnímají dosti citlivě a bojí se nálepky „feťáka“. Většinou jsou žáci užívající návykové látky považováni za problémové a z toho plyne jejich obava. Dle metodičky prevence je tato jejich obava způsobena vývojově podmíněnou nedůvěrou v dospělé authority.

Povědomí o možnosti konzultace s metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky má 45,6 % žáků.

Jak je patrné z rozhovoru se zástupkyní vedení školy a metodičkou prevence (otázka číslo 6), žáci poradenství s metodičkou prevence využívají. Případně se obrací na další pedagogy či vedení školy. Každý, kdo potřebuje radu či pomoc má možnost obrátit se na pedagoga, ke kterému má důvěru. V případě potřeby kontaktu na poradenském pracovišti požádá pedagog metodičku prevence o potřebné informace.

V nabídce poradenských center se žáci špatně orientují. Vědí o existenci poradenských center, ale nedovedou vybrat ty, které se zabývají prevencí a odvykáním užívání návykových látek od těch, která se zabývají jiným druhem prevence a pomoci. Výjimkou je Prev centrum zabývající se drogovou prevencí a modrá linka pro odvykání kouření. Bílý kruh bezpečí vybralo 35 % žáků. Název tohoto poradenského centra je jim znám, díky jeho medializaci, jen jim uniká náplň jeho činnosti. Poradenské centrum Proč já? vybralo také 35 % žáků, důvodem je název, který žákům evokuje problém závislosti.

Jsou žákům dobře známi pozice a kompetence školního metodika prevence?

K této otázce se vztahují dotazníkové položky číslo 9,10 a 11.

Z dotazovaných žáků 71,9 % neví, jestli na škole pracuje metodik prevence a další 7 % si dokonce myslí, že metodik prevence ve škole nepracuje. Jméno metodika prevence zná jen 8,80 % z dotazovaných žáků.

Jak vyplívá z tabulky číslo 1, žákům nejsou zcela jasné kompetence metodika prevence a zaměňují je s kompetencemi výchovného poradce. Tato skutečnost je zřejmě způsobena tím, že metodik prevence a výchovný poradce je na škole reprezentován jednou osobou. Jak je patrné z rozhovoru výše.

Vyskytují se výchovné problémy častěji u žáků užívajících návykové látky?

K této otázce se vztahují dotazníkové položky 1,5,6 a 8.

Z dotazovaných žáků mělo uděleno některé z výchovných opatření (NTU,DTU,DŘŠ, sníženou známku z chování nebo podmínečné vyloučení) 40,3 % žáků. Drogy užívalo 60,9 % z těchto žáků a legální návykové látky 17,4 % žáků.

Žákům, kteří uvedli v dotazníkovém šetření užívání drog, bylo v 58,3 % případů uděleno některé z výchovných opatření.

Dotazníkovým šetřením se tedy potvrzuje, že u žáků užívajících návykové látky jsou častější výchovné problémy, než u žáků, kteří tyto látky nevyužívají.

Mají žáci první zkušenost s návykovými látkami již na základní škole?

K této otázce se vztahují dotazníkové položky 1,2,5 a 6.

Na základní škole začalo kouřit více jak 60 % žáků. Zkušenost s alkoholem na základní škole, tedy stavem opilosti, uvádí dokonce 65 % dotazovaných žáků. Co se týká drog, tam je situace obrácena a zkušenost s drogou na základní škole uvádí 24,2 % žáků.

Díky tomu, že žáci začínají kouřit již na základní škole, má střední škola horší pozici.

Mimo primární prevence musí v oblasti tabákových výrobků vykonávat prevenci sekundární, protože více než 52,2 % z dotazovaných žáků jsou pravidelní kuřáci. U konzumace alkoholu je situace o poznání lepší, pravidelných konzumentů je mezi dotazovanými žáky 29,8 %.

Dotazníkové položky 17 a 18, týkající se adaptačního/ seznamovacího kurzu prvních ročníků, byly zařazeny z důvodu zmapování situace v této oblasti. Také toho, jak je tento kurz využíván z hlediska primární prevence. Tohoto kurzu se zúčastnilo 63,2 % z dotazovaných žáků. Aktivita, které probíhali na kurzu, byly dle dotazovaných žáků převážně k seznámení se spolužáky a učiteli. Asi třetina žáků nedokáže náplň kurzu popsat, jak vyplývá z grafu číslo 16.

Adaptační kurzy pro žáky prvních ročníků nabízí široké možnosti, jak s žáky pracovat v oblasti primární prevence. Výhodou je, že žáci ještě nestihli poznat prostředí školy a hlavně některé nešvary žáků vyšších ročníků. Ze stran třídních učitelů by bylo možné stanovit si se žáky vlastní třídní pravidla, s ohledem na školní řád, tak by je žáci snáze respektovali než direktivní nařízení.

Pro metodika prevence je zde velký prostor pro různé aktivity a hry z oblasti prevence. Především prevence užívání návykových látek, ke kterým mají žáci na podobných akcích sklony.

Vzhledem k tomu, že účelem takových to kurzů je především poznat nové spolužáky a třídní učitele, nabízí se zde využít komunitní kruhy po třídách, diskuse s metodikem prevence, popřípadě přizvanou osobou zabývající se touto oblastí (streetworker, příslušník PČR, horské služby a podobně). Dále zařazení různých her s tematikou prevence či modelových situací. Častou náplní podobných kurzů bývají turistické výlety, ty by se daly pojmout jako bojová nebo geocachingová hra, která by byla zaměřena na témata primární prevence.

7.1 Doporučení pro školu

- Oddělit nástěnku primární prevence od nástěnky výchovného poradenství. Umístit na ni poutavý obsah, aby ji žáci snáze zaregistrovali a upoutala jejich pozornost.
- Zdůraznit žákům, kdo je metodikem prevence a v jaké oblasti jim může pomoci. Výhodnější by bylo, pokud by osoba metodika prevence nebyla zároveň výchovným poradcem.
- Umístit například na webové stránky školy seznam poradenských center, kontaktů na ně a oblast jejich působnosti.
- Zařadit do plánu primární prevence besedy, popřípadě jiné aktivity s lidmi, kteří mají osobní zkušenost s návykovými látkami. Například využít nabídku společnosti Pragulic – Poznej Prahu jinak! z.s. Ta nabízí prohlídky Prahy očima bezdomovců, kteří mají často zkušenost i s návykovými látkami a dalšími rizikovými jevy. Najdou se mezi nimi vzdělaní lidé, kteří se vinou užívání návykových látek ocitli na ulici. <http://pragulic.cz/o-projektu/>.
- Využít adaptačního kurzu a zařadit do něj aktivity vztahující se k primární prevenci návykových látek (legálních i nelegálních).

Závěr

Cílem bakalářské práce byla analýza současné situace v oblasti prevence rizikového chování (se zaměřením na návykové látky) na vybrané střední odborné škole. Analýza stávající situace byla provedena dotazováním mezi žáky a následným rozhovorem s metodikem prevence a zástupcem vedení školy.

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že více jak 60 % dotazovaných žáků mělo první zkušenosti s legálními návykovými látkami již na základní škole. S nelegálními návykovými látkami uvádí zkušenost z období docházky na základní školu méně jak 25 % dotazovaných žáků.

Dále bylo zjišťováno, jak žáci vnímají realizovanou primární prevenci a jak by podle jejich představ měla primární prevence probíhat. Jestli tuší o možnosti poradenství na škole i mimo ni a jaké mají povědomí o kompetencích metodika prevence.

Jak vyplynulo z rozhovoru s metodikem prevence a zástupcem vedení školy, žáci nedokáží kompetence metodika prevence od kompetencí výchovného poradce odlišit pravděpodobně díky tomu, že tyto posty zastává jedna osoba.

Po analýze plánu primární prevence dané střední školy, z výsledků dotazníkového šetření a rozhovoru s metodikem prevence a zástupcem vedení školy byla pro školu sestavena doporučení na zlepšení stávající situace. Také návrhy na úpravu stávajícího plánu primární prevence tak, aby byl pro žáky atraktivnější a lépe vnímali důsledky svého chování.

Seznam použitých zdrojů

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozšířené a aktualizované. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

CHRÁSTKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MACEK, Petr. Identita jako proces: vývojový přístup a styly sebedefinování. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK. *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2003, 180 - 196. ISBN 80-86620-06-9.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství I*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, 328 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, Lenka ČABLOVÁ, et al. *Výkladový slovní základních pojmů školské prevence rizikového chování II*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8.

MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních: č.j. 21291/2010-28. In: *Prevence-praha.cz* [online]. 2010 [cit.2018-02-23]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKewie-4nt_LvZAhUK2SwKHal8AXYQFgg3MAE&url=http%3A%2F%2Fwww.prevence-praha.cz%2Fattachments%2Farticle%2F123%2FMethodicke%2520doporuzeni%2520k%2520primarni%2520prevenci%2520rizikoveho%2520chovani.pdf&usg=AOvVaw1RUvNGzzOjrOJpdaY3CtBx

PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ. *Kouření aneb závislost na tabáku*. Písek: Arkáda - sociálně psychologické centrum, 2008. ISBN 978-80-254- 3580-9.

PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ. *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících*. Písek: Arkáda - sociálně psychologické centrum, 2009. ISBN 978-80-254- 5971-3.

Pražské centrum primární prevence. *Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu* [online]. Praha, 2010 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKewjQ8O6g5bLZAhVHbVAKHY_pDIIQFgggoMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F16437%2Fdownload%2F&usg=AOvVaw2AZZzho-mONGjXSAw6PD1n

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

SOBOTKOVÁ NIELSEN, Veronika a et al. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Příbram: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-133-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vyhláška 72/2005 Sb o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *561/2004 Sb*. Praha: MŠMT, 2005, ročník 2005, číslo 72. Dostupné také z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwitjImP_7vZAhWBWSwKHbZjA-UQFggoMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F39021%2Fdownload%2F&usg=AOvVaw194M7rNky2INFjPKEz99IP

Zaostřeno [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016, **2016**(5) [cit. 2018-03-18]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32196/734/zaostreno_2016-05_v03.pdf

Seznam tabulek a grafů

Tabulka číslo 1 Problémy	46
Tabulka číslo 2 Primární prevence očima žáků	49
Tabulka číslo 3 Poradenská zařízení	52
Graf číslo 1 Pravidelně kouří	40
Graf číslo 2 První zkušenosti s cigaretou	40
Graf číslo 3 Počet cigaret	41
Graf číslo 4 První zkušenosti s alkoholem	42
Graf číslo 5 Pravidelná konzumace alkoholu	42
Graf číslo 6 Drogy	43
Graf číslo 7 Užívání drog	44
Graf číslo 8 Výchovná opatření	44
Graf číslo 9 Metodik prevence	45
Graf číslo 10 Jméno metodika prevence	45
Graf číslo 11 Možné užití/ neužití návykových látek	47
Graf číslo 12 Hodnocení informací	47
Graf číslo 13 Realizovaná prevence na škole	48
Graf číslo 14 Důvěra k metodikovi prevence	50
Graf číslo 15 Adaptační kurz	50
Graf číslo 16 Náplň adaptačního kurzu	51
Graf číslo 17 Poradenská zařízení	51

Seznam zkratk

NTU – napomenutí třídního učitele

DTU – důtka třídního učitele

DŘŠ – důtka ředitele školy

Z – zástupce vedení školy

M – metodik prevence

Seznam příloh

Příloha číslo 1 - Ukázka formuláře dotazníku

Příloha číslo 2 - Preventivní program školy

Příloha číslo 1

Dotazník - primární prevence na střední škole, se zaměřením na návykové látky (cigarety, alkohol, drogy)

Vážení žáci, vážené zákyně,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího anonymního dotazníku. Jeho cílem je zjistit, jak se orientujete v oblasti primární prevence užívání návykových látek. Výsledky dotazníkového šetření budou použity do bakalářské práce.

Děkuji Vám za spolupráci a pravdivé vyplnění dotazníku.

Petra Kejdová

studentka oboru: Učitelství odborných předmětů na Institutu vzdělávání a poradenství ČZU v Praze

Pokyny k vyplnění dotazníku:

U Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte písmeno, pokud je nutno vybrat více odpovědí, je tato skutečnost uvedena u příslušné položky.

1. Jste pravidelným kuřákem (více než 2 cigarety denně)?

- a. ano
- b. ne (pokračujte u otázky číslo 4)

2. Od kolika let kouříte?

Vaše odpověď

3. Kolik cigaret denně vykouříte?

- a. méně jak 5
- b. 5 - 10
- c. 11 - 20
- d. více než 20

4. V kolika letech byla Vaše první zkušenost s alkoholem (stav opilosti)?

Vaše odpověď

5. Jste pravidelným konzumentem alkoholu?

- a. ano
- b. ne

6. Máte osobní zkušenost s některými drogami jako uživatel (včetně marihuany)?

- a. ano
- b. ne (pokračujte otázkou číslo 8)

7. O jaké drogy se jednalo?

Vaše odpověď

8. Bylo Vám v minulosti uděleno některé z uvedených výchovných opatření?

- a. ne
- b. NTU (napomenutí třídního učitele)
- c. DTU (důtka třídního učitele)
- d. DŘŠ (důtka ředitele školy)
- e. snížená známka z chování
- f. podmíněčné vyloučení

9. Pracuje na Vaší škole školní metodik prevence?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

10. Uveďte jméno školního metodika prevence na Vaší škole, případně napište nevím.

Vaše odpověď

11. Jaké problémy by měl podle Vás řešit školní metodik prevence. (vyberte více odpovědí)

- a. školní neúspěch
- b. problémy soužití ve škole
- c. problematické vztahy mezi žáky
- d. agresivní chování ve škole
- e. kouření a jeho prevence
- f. užívání drog a jeho prevence
- g. užívání alkoholu a jeho prevence
- h. záškoláctví
- i. problémy v rodině (např. domácí násilí)
- j. orientace v nabídce škol a institucí vyššího vzdělávání
- k. Jiné (uveďte jaké)

12. Vnímáte činnost pedagogů (tj. třídního učitele, ostatních pedagogů, metodika prevence, ...), a nově získané poznatky o problematice rizikového chování jako motivující k upuštění od experimentování a užívání návykových látek (legálních i nelegálních)?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím, zda získané poznatky zamezí či nezamezí mému případnému užívání návykových látek

13. Hodnotíte informace Vám poskytované pedagogy (tj. třídním učitelem, ostatními pedagogy, metodikem prevence, ...), v rámci prevence rizikového chování užívání legálních a nelegálních návykových látek jako vyčerpávající ?

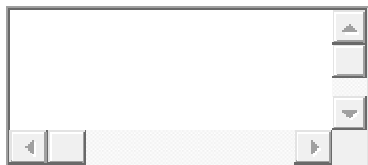
- a. ano
- b. ne
- c. nevím, uvítal/a bych ještě další (uvedte jaké)

14. Z uvedené nabídky vyberte všechny možnosti, kterými je realizovaná prevence rizikového chování na Vaší škole

- a. přednášky a besedy s odborníky z oblasti krizových, preventivních a poradenských služeb (sociální pracovník, kurátor pro děti a mládež, policie, ...)
- b. možnost konzultace a poradenství se školním metodikem prevence, výchovným poradcem a ředitelkou školy
- c. zavedení oblastí preventivní výchovy do výuky
- d. zřízení nástěnky pro žáky s problematikou rizikového chování
- e. exkurze (krizová centra, centra sociální prevence, centra pro rodinu aj.)

15. Jak by podle Vás měla být realizována prevence rizikového chování?

Vaše odpověď

16. V případě, že byste Vy sami pociťovali problém s návykovými látkami, obrátili byste se s žádostí o pomoc na školního metodika prevence? (zdůvodnění napište za vybranou odpověď)

a. ano

.....
.....

b. ne

.....
.....

17. Účastnil/a jste se adaptačního/ seznamovacího kurzu v prvním ročníku?

a. ano

b. ne

18. Jaká byla náplň adaptačního/ seznamovacího kurz? (stručně popište)

19. Vyberte z jednotlivých poradenských zařízení ty, které se zabývají pomocí při užívání návykových látek.

- a. Linka Dona
- b. Bílý kruh bezpečí
- c. Modrá linka
- d. Zelená linka
- e. Prev centrum
- f. Sananim
- g. Alternativa
- h. Proč Já?

Příloha číslo 2

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM 2017/2018

**Střední škola managementu a služeb a Základní škola s. r. o., Ve
Lhotce 814/2, Kamýk, 142 00 Praha 4, Pracoviště: V Úžlabině 320/23,
108 00, Praha 10**

Obsah:

1. Východiska tvorby MPP Střední školy managementu a služeb s.r.o.
 - 1.1 Cíl programu
 - 1.2 Garant programu a jeho spolupracovníci
 - 1.3 Popis výchozí situace
 - 1.3.1 Charakteristika školy a její specifika
 - 1.3.2 Vnitřní informační zdroje
 - 1.3.3 Vnější informační zdroje
2. Cíle MPP
 - 2.1 Krátkodobé cíle
 - 2.2 Střednědobé cíle
 - 2.3 Dlouhodobé cíle
3. Metody práce
 - 3.1 Aktivity pro žáky
 - 3.2 Aktivity pedagogů
 - 3.3 Spolupráce s rodiči
4. Krizový plán školy – strategie postupu řešení v případě zjištění SPJ
5. Přílohy

Seznam použitých zkratk:

CPPT – Centrum protidrogové prevence a terapie

MPP – minimální preventivní program

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

NIDV – Národní institut dalšího vzdělávání

OSPOD – oddělení sociálně právní ochrany dětí

PP – primární prevence

PPP – pedagogicko-psychologická poradna

RZS – rychlá záchranná služba

ŘŠ – ředitel školy

SŠ – střední škola

SPC – speciálně-pedagogické centrum

SVP – středisko výchovné péče

ŠMP – školní metodik prevence

ŠVP – školní vzdělávací program

VP – výchovný poradce

1. Východiska tvorby MPP Střední školy managementu a služeb a Základní školy s.r.o.

Minimální preventivní program školy je zpracován na základě Metodického pokynu k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT ČR č. j.: 21291/2010-28), který do prevence rizikového chování zařazuje předcházení zejména následujícím rizikovým jevům: agrese, záškoláctví, šikana, kyberšikana, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, vandalismus, závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt a sexuální rizikové chování.

1.1 Hlavní cíl programu

Základním principem strategie prevence rizikového chování je na SŠ managementu a služeb výchova žáků ke zdravému životnímu stylu s cílem zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech, jejich sociální a osobnostní rozvoj i rozvoj jejich komunikačních dovedností. Předcházení rizikovému chování na škole slouží začlenění MPP do osnov a učebních plánů školního vzdělávacího programu školy, zapracováním do školního řádu a vnitřního řádu a řešením aktuálních problémů souvisejících s výskytem rizikového chování ve škole. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Velmi důležitou oblastí je podpora smysluplného využívání volného času.

1.2 Garant programu a jeho spolupracovníci:

- Za koordinaci preventivních aktivit zodpovídá ředitelka školy Ing. Tamara Krčmářová.
- VP spolupracuje s ostatními pedagogickými pracovníky školy, s odborníky a institucemi zabývajícími se problematikou rizikového chování žáků,
- VP seznamuje ředitele školy s aktualizovaným programem,
- ředitel školy je garantem MPP.

1.3 Popis výchozí situace (vnitřní a vnější zdroje)

1.3.1 Charakteristika školy a její specifika

Typ školy: soukromá střední odborná škola v obytné zóně čtvrti Malešice, žáci dojíždějí i z jiných oblastí, složení žáků je velmi různorodé, jak z hlediska sociálního, kulturního, národnostního, tak i z hlediska zaměření a volnočasových zájmů.

Počet žáků školy: 300

Počet tříd: 14

Počet oborů: 8

Rizikové faktory: problematické chování žáků mimo vlastní prostor školy před zahájením a po skončení vyučování a o velké přestávce (10.20 – 10.35 hod.)

Riziková místa: rizikovým místem ve škole je prostor šaten, prostory WC v budově školy, dále vnějšího okolí školy – zejména prostor před hlavním vstupem do školy a přilehlého parčíku

1.3.2 Vnitřní informační zdroje

Odborná a metodická literatura:

Učitelské noviny

Prevence – odborný časopis

Drogy – poznej svého nepřítele

Řekni drogám ne

Sám sebou

Griffinová, Musson, Allenová, Kissingerová: *Cesta ke svobodě*

Gábal I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*

Strejčková A. a kol: *Veřejné zdravotnictví a výchova ke zdraví*

Trestní zákon

Audiovizuální zdroje:

Druh	Název
DVD	Katka- dokument o uživatelce drog
DVD	Mezi stěnami – tematický film o šikaně
DVD	Mezi nimi – tematický film o problematice AIDS
DVD	Sami – tematický film o poruchách příjmu potravy
VHS	Prevence AIDS
VHS	Závislí
VHS	Metody odvykání kouření
VHS	Řekni drogám ne
VHS	Drogy a neurony
VHS	Drogy – video pro pedagogy
VHS	Naučte své dítě říkat ne
VHS	Příběh Jakuba K.
VHS	Rodiče v nouzi
VHS	Očima hadů I., II., III.
VHS	Tereza – intimní zpověď
VHS	Drogová problematika, sexuální výchova

Webové stránky školy:

www.sousos.cz

e - mailová adresa výchovného poradce:

nikodemova.svetlana@sousos.cz

1.3.3 Vnější informační zdroje

Webové stránky:

www.adiktologie.cz

www.anabell.cz

www.cppt.cz

www.kotva.cppt.cz

www.drogy.cz

www.odroqach.cz

www.streetwork.cz

www.minimalizacesikany.cz

www.linkabezpeci.cz

www.sikana.org

www.sikana.cz

www.e-bezpeci.cz

www.seznamsebezpecne.cz

Kontakty na organizace:***Nejdůležitější kontakty:***

NÁZEV	TELEFON	ADRESA
PPP pro Prahu 10	272 651 082	Jabloňova 3141, Praha 10 – Zahradní Město http://www.ppp10.eu
Pražská PPP	241 480 082	Ohradní 20, Praha 4 – Michle http://www.pppp.cz
SVP Klíčov	283 883 332	Čakovická 59, Praha 9 http://www.klicov.cz/svp
SVP – zařízení pro děti - cizince	272 656 616	Kupeckého 576, Praha 4 – Háje http://www.ddc.cz
SVP	244 401 461	Rakovského 3138, Praha 4 http://www.dum-praha.cz
SPC Štíbrova	284 688 941	Štíbrova 1691, Praha 8 http://www.stibrova.cz
SPC při speciálních školách pro žáky s více vadami	274 820 498	Starostašnická 45, Praha 10 http://www.starostrasnicka.cz
SPC při ZŠ pro žáky se specifickými poruchami chování	251 550 193	Na Zlíchově 6, Praha 5 http://www.speczs.cz

Prev-Centrum, o. s. (prevence a poradenství pro děti, mládež a rodiny v obtížných životních situacích)		http://www.prevcentrum.cz
--	--	---

Další důležité kontakty:

ASIS, o. s.	Realizace programů, které umožňují rozvíjet klíčové kompetence	www.asis.cz
Asociace výchovných poradců, o. s.		www.asociacevp.cz
Česká společnost „Dyslexie“	Poruchy učení	www.czechdyslexia.cz
Dům romské kultury, o. p. s.		www.dumrk.cz
DYS-centrum Praha, o. s.	Problematika specifických poruch učení a chování, vzdělávání učitelů, práce s dětmi, dospívajícími i dospělými	www.dyscentrum.org
Hestia, o. s.	Národní dobrovolnické centrum, zajišťuje mj projekt PětP = preventivní program pro děti na bázi individuální práce s nimi	www.hest.cz
Humanitární organizace ADRA	Projekty rozvojového vzdělání-programy pro školy	www.adra.cz

LATA	Dobrovolnické programy pro ohroženou mládež	www.lata.cz
Met,a o. p. s.		
ICP Praha		
Organizace pro pomoc uprchlíkům	Problematika uprchlíků, nezletilých bez doprovodu i ostatních cizinců na území ČR	www.opu.cz
Prev-Centrum, o. s.	Prevence a poradenství pro děti, mládež a rodiny v obtížných životních situacích	www.prevcentrum.cz
PROČ JÁ?!	Pomoc dětem s problematickým chováním, s poruchami chování, ze sociálně slabých rodin	www.procja.cz
Sdružení Tereza	Program pro rozvoj zdravého životního prostředí, vzdělávání učitelů, programy ve školách	www.terezanet.cz
CEVAP-Centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů	Vzdělávání učitelů, programy pro školy	www.cevap.cz
STŘEP-Středisko pro pomoc dětem a rodinám		www.strep.cz
Dětské krizové centrum o. s.		www.dkc.cz

Minimalizace šikany ASIS		www.minimalizacesikany.cz
Poradna pro rodinu		
CLINTERAP		

Instituce zabývající se drogovou problematikou:

NÁZEV	TELEFON	ADRESA
PREV CENTRUM (Centrum prevence drogové závislosti)	233 355 459	Praha 6, Meziškolská 2
SANANIM drogové informační centrum	284 822 872	Praha 9, Novysočanská 604
DROP IN	222 221 431	Praha 1, K. Světlé 18
DROGOVÁ poradenská linka www.drogovaporadna.cz	283 872 186	Praha 7, Osadní 2
ALTERNATIVA ambulantní a pobytové oddělení pro mládež ohroženou drogou	286 580 735	Praha 9, Čakovická 51
Centrum pomoci závislým	261 260 476	Praha 4, Rodvinovská 3
Středisko pro mládež a rodinnou terapii (občan. sdružení pro péči o rodiny závislých)	224 911 364 224 913 074	Praha 2, Apolinářská 4a
Centrum léčby závislosti na tabáku 1.LF a VFN	224 966 608	Praha 2, Karlovo nám. 32

Instituce zabývající se problematikou odlišné sexuální orientace:

NÁZEV	TELEFON	ADRESA	DOBA PROVOZU
GAY linka pomoci	222 514 040	Diakonie Praha	ST 9 – 19 hodin
Linka duševní tísně	476 701 444	MONA, Most	NONSTOP

Linky důvěry:

NÁZEV	KONTAKT	DOBA PROVOZU
Linka bezpečí pro děti a mládež lb@linkabezpeci.cz ; www.linkabezpeci.cz	800 155 555	NONSTOP
VZKAZ DOMŮ – dítě na útěku	800 111 113	8 – 22 hodin
ZELENÁ LINKA – linka důvěry	736 149 142	10 – 06 hodin
Kancelář veřejného ochránce práv	542 542 888	8 – 16 hodin
Národní linka prevence AIDS	800 144 144	PO – ČT 13 – 18 hodin PÁ 13 – 16 hodin
Modrá linka - pro odvykání kouření	844 600 500	PO – PÁ 12 – 20 hodin
Růžová linka pro děti	272 736 263	PO – PÁ 8 – 20 hodin

Zařízení na pomoc obětem:

NÁZEV	TELEFON	ADRESA	KONTAKT
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ Pomoc obětem trestné činnosti	257 317 110 257 317 100 (poradna)	Praha 5 Duškova 20	bkb.juristik.cz
DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM (týrané, zneužívané a zanedb. dítě)	241 148 149 problem@ditekrize.cz	Praha 4 V Zápolí 1250/21	www.ditekrize.cz
Linka DONA (pomoc obětem domácího násilí)	251 511 313	Praha 5 Duškova 20	www.donalinka.cz
Centrum krizové intervence PL Bohnice	284 016 110 284 016 666	Praha 8 – Bohnice Ústavní 91	www.plbohnice.cz
La Strada – SOS linka (pomoc obětem obchodu se ženami)	222 717 171	P.O. Box 305 111 21 Praha 1	www.strada.cz

Instituce zřízené pro dívky:

NÁZEV	TELEFON	DOBA PROVOZU
Alternativa - dívky	241 772 798	NONSTOP
Poradna pro ženy a dívky (neplánované těhotenství a gravitest)	224 930 661 603 210 999	PO – PÁ 8 – 22 hodin

Úřady:

OSPOD		
-------	--	--

Výchovný poradce	Adresa	kontakt
Mgr. Světlana Nikodemová	V Úžlabině 320/23, 108 00 Praha 10	774 864 990 nikodemova.svetlana@sousos.cz

2. Cíle MPP

2.1. Krátkodobé cíle

- zlepšit znalosti žáků v oblasti rizikového chování, posilovat jejich správné hodnoty a postoje,
- vyhradit určitý počet hodin pro školní preventivní aktivity,
- zvyšovat sociální kompetence žáků, rozvíjet dovednosti zakotvené v ŠVP,
- realizovat aktivity preventivního programu v rámci školních i volnočasových aktivit,
- pravidelně navštěvovat a vyhledávat tematická divadelní a filmová představení, přednášky a besedy s odborníky, nabízet četbu knih a časopisů s danou tematikou,
- nabídnout rodičům didaktické materiály a poradenskou činnost,
- provést monitoring rizikového chování.

2.2. Střednědobé cíle

- vytvořit funkční preventivní program školy,
- získávat podporu a pochopení všech pedagogických pracovníků školy v otázce nutnosti prevence a její realizace,
- zlepšovat komunikační a asertivní dovednosti, zlepšovat sebeovládání a nenásilné zvládání konfliktů,
- zajistit žákům příjemné a podnětné prostředí, aby do školy chodili „rádi“
- zapojit organizace do preventivního programu školy,
- usilovat nadále o dobré vztahy mezi školou a rodinou,
- podporovat volnočasové aktivity a zájmové kroužky,
- podporovat průběžné vzdělávání všech pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.

2.3. Dlouhodobé cíle

- Snížit počet rizikového chování u žáků školy (záškoláctví, potírání projevů šikany, agrese, rasismu, xenofobie atd.),
- vytvořit dlouhodobou funkční strategii školy v oblasti PP,
- vytvořit právní vědomí, mravní a morální hodnoty, společenské normy,
- udržet příznivé sociální klima – pocit důvěry, atmosféru pohody a klidu,
- podporovat výchovu ke zdravému životnímu stylu a osvojení pozitivního sociálního chování

3. Metody práce

Minimální preventivní program je koncipován jako dlouhodobý a komplexní.

3.1. Aktivity pro žáky

- přednášky a besedy (v rámci školy, spolupráce s PPP, s dalšími organizacemi),
- výukové bloky – zaměřené na prevenci rizikového chování nebo týkající se zdravého způsobu života (realizace ŠMP, učitelé ON a odborných předmětů, PPP),
- volnočasové aktivity – sportovní, kulturní (úsek mimo vyučování),
- sportovní akce – jednorázové,
- poradenská činnost – VP, ŘŠ,
- nástěnka – zaměřená na aktuální témata
- kulturní akce – zájezdy do zahraničí, na výstavy, návštěvy kina, exkurze,
- akce pořádané žáky – peněžní sbírky (Světluška, Srdíčkový den atd.).

Přehled témat souvisejících s PP realizovaných v rámci jednotlivých předmětů

3-leté učební obory

Ročník	Předmět	Vzdělávací oblast	Téma	Časová dotace	Vyučující
1.	ON	Člověk v lidském společenství	Životní styl, frustrace, stres, duševní hygiena, rizikové faktory poškozující zdraví, nebezpečí kouření, drog, nadměrné konzumace alkoholu; problémy multikulturního soužití a tolerance.	8	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Nikodemová Mgr. Halmanová
	Čj	Vzdělávání a komunikace v ČJ Práce s textem a získávání informací Umění a literatura	Postavení češtiny mezi ostatními evropskými jazyky Získávání a zpracovávání informací z textu, jejich třídění a hodnocení. Umění jako specifická výpověď o světě Kultura národností na našem území.	24	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová
	Aj	Můj svět Volný čas	Sport Zájmy a koníčky. Party Činnosti ve volném čase	45	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	ZPV	Základy ekologie Člověk a životní prostředí	Zdraví a nemoc Péče o zdraví Člověk a jeho vztah k přírodě Vzájemné vztahy mezi člověkem a životním prostředím	4	Ing. Kuchařová
	ICT	Základy ICT	Zabezpečení dat před zneužitím	6	Mgr. Urbanová

2.	ON	Člověk jako občan Člověk a právo	Extremismus, současná česká extremistická scéna a její symbolika, mládež a extremismus, teror a terorismus Občanské právo. Rodinné právo. Trestní právo, specifika trestné činnosti mladistvých	48	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Halmanová Mgr. Nikodemová
	Čj	Vzdělávání a komunikace v ČJ	Práce s textem a získávání informací Aktivní poznávání českého i světového umění v tradiční i mediální podobě Společenská kultura - principy a normy kulturního chování, společenská výchova	24	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová
	Aj	Příroda ve městě	Činnosti v přírodě Služby, které využívám	30	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	ICT	Internet, komunikace	Samostatná práce s elektronickou poštou	8	Mgr. Urbanová
3.	ON	Člověk a hospodářství	Nezaměstnanost. Ohniska konfliktů v soudobém světě a jejich příčiny.	30	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Halmanová
	Čj	Vzdělávání a komunikace v ČJ Umění a literatura Kultura	Jazyková kultura Aktivní poznávání českého i světového umění v tradiční i mediální podobě Funkce reklamy a propagačních prostředků a jejich vliv na životní styl	15	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová

	Aj	V restauraci Doprava a cestování	Způsoby stravování Dopravní prostředky	16	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	Ek	Peníze. Zaměstnanci, podnikání, podnikatel	Inflace Druhy škod a možnosti předcházení škodám	4	Ing. Motyčková

4-leté maturitní obory

Ročník	Předmět	Vzdělávací oblast	Téma	Časová dotace	Vyučující
1.	Čj	Práce s textem a získávání informací. Kultura	Informatická výchova Kultura národností na našem území	6	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová
	Aj		Můj svět Volný čas	24	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	Nj	Vzdělávání a komunikace	Jídlo a pití	1	Mgr. Slavíková
	ICT	Soubory, adresářová struktura Ochrana autorských práv	Prostředky zabezpečení dat před zneužitím	9	Mgr. Urbanová
2.	ON	Člověk v lidském společnosti	Sociální role, sociální nerovnost Krizové finanční situace Komunita, dav. Víra, ateismus,	20	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Halmanová Mgr. Nikodemová

			náboženská hnutí, sekty.		
	Čj	Řeč a jazyk Komunikace v životě člověka a společnosti Kultura	Jazyková kultura. Komunikační situace a strategie. Kultura národností na našem území. Společenská výchova. Jídlo a pití.	15	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová
	Aj	Stolování	Koníčky Autonehoda	20	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	Nj	Vzdělávání a komunikace v německém jazyce	Zdraví a nemoc Ekologické faktory prostředí	2	Mgr. Slavíková
	ZPV	Základy biologie Ekologie Člověk a životní prostředí	Vzájemné vztahy mezi člověkem a životním prostředím. Dopady činností člověka na životní prostředí. Životní úroveň	4	Ing. Kuchařová
	Ek	Podstata fungování tržní ekonomiky		1	Ing. Motyčková
3.	ON	Člověk jako občan Člověk a právo	Teror, terorismus Občanské, rodinné, pracovní, trestní právo	4	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Halmanová
	Čj	Práce s textem a získávání informací Kultura	Získávání a zpracovávání informací z textu. Třídění a	8	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová

			hodnocení těchto informací Estetické a funkční normy při tvorbě a výrobě předmětů používaných v běžném životě. Zdravý životní styl.		
	Aj	Ve zdravém těle zdravý duch	Internet	26	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová
	Nj	Vzdělávání a komunikace	Druhy škod a možnosti předcházení škodám	1	Mgr. Slavíková
	Ek	Podnik, majetek podniku a hospodaření podniku		2	Ing. Motyčková
4.	ON	Člověk a svět	Otázky v životě člověka Proměny etického myšlení	12	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Halmanová
	Čj	Kultura	Funkce reklamy a propagačních prostředků, jejich vliv na životní styl Kriminalita	3	Mgr. Musilová Mgr. Štěpánková Mgr. Stiborová
	Aj	Problémy současnosti	Zdraví	4	Mgr. Novoveská Mgr. Kluchová

	Nj	Vzdělávání a komunikace v německém jazyce	Komunikační a přenosové možnosti internetu	2	Mgr. Slavíková
	ICT	Práce v lokální síti, elektronická komunikace	Práce s informacemi, informační zdroje	15	Mgr. Urbanová
	Ek	Národní hospodářství a EU	Nezaměstnanost. Inflace.	4	Ing. Motyčková

Přehled akcí MPP v rámci školy:

Název programu	Kouření – Tvá volby
Typ programu	přednáška
Stručná charakteristika programu	Program se ve své první části zabývá hodnotou zdraví, jak ji můžeme ovlivnit pozitivně i negativně, užíváním návykových látek obecně (zahrnuje užívání alkoholu, tabákových výrobků a drog). Podporuje v mladých lidech dovednosti odmítnutí. V druhé části se podrobně zabývá zdravotními riziky a následky kouření tabákových výrobků. Využívá obrazové prezentace, příběhů, srovnává zdravé orgány s nemocnými. Vede k zamyšlení i nad ekonomickou stránkou – kolik kouření stojí a co jiného si za to mohou pořídit. Nakonec ale apeluje na schopnost správného rozhodnutí každého člověka a jeho vlastní zodpovědnost za jeho život a zdraví.
Realizátor	Střední škola managementu a služeb a Základní škola s.r.o.
Cílová skupina	Žáci 1.ročníků
Počet žáků v programu	3 třídy – M1. A, K1. A, L1. A
Počet hodin programu	
Návaznost programu na cíle MPP	Vést ke zdravému životnímu stylu, formování jejich hodnotových postojů
Ukazatele úspěšnosti	Předcházení zvýšeného výskytu rizikového chování

Termín	
Zodpovědná osoba	Mgr. Světlana Nikodemová

Název programu	Poruchy příjmu potravy – mentální anorexie a bulimie
Typ programu	Přednáška
Stručná charakteristika programu	Vymezení pojmů, projevy choroby, možné příčiny, varovné signály (pro okolí, pro dospívajícího, kterého se PPP týká), historie choroby (historické kořeny a příčiny choroby, kdy a za jakých okolností se objevila), kasuistiky, možnosti řešení – komplexní přístup, místa, kam se obrátit.
Realizátor	Občanské sdružení CEVAP
Cílová skupina	Všichni studenti školy
Počet žáků v programu	200 žáků školy
Počet hodin programu	2 h
Návaznost programu na cíle MPP	
Ukazatele úspěšnosti	
Termín	
Zodpovědná osoba	Mgr. Světlana Nikodemová

3.2. Aktivity pedagogů

- Vzdělávací semináře pedagogů (v rámci školy, NIDV, CPPT, ZČU aj.),
- porady pedagogů – výchovný poradce informuje ostatní pedagogy o novinkách v resortu PP,
- aktuality v rámci PP jsou vyvěšovány na nástěnku ve sborovně, rozesílány e-mailem.

3.3. Spolupráce s rodiči

Rodiče mohou kontaktovat pedagogické pracovníky pomocí e-mailu, telefonu nebo si mohou domluvit osobní schůzku. Jednou za pololetí jsou realizovány třídní schůzky.

Průběžná klasifikace ze všech předmětů je zveřejňována v systému Bakaláři, průběžná aktualizace je samozřejmostí.

Členem Školské rady SŠ managementu a služeb s.r.o. je také zástupce z řad rodičů (podílí se na školních aktivitách).

V případě problému (výchovného, studijního, zdravotního, sociálního atd.) se žákem jsou rodiče školou kontaktováni, informováni o problému. Společně (žák, rodiče, škola) problém řeší.

Rodiče mají MPP k dispozici na webových stránkách školy. Rodiče jsou hromadně informováni prostřednictvím internetových stránek školy o všech změnách ve školním rozvrhu, o školních akcích a dalších aktivitách.

3. Krizový plán školy - strategie postupu řešení v případě zjištění rizikového chování

Dojde-li k porušení školního řádu, týkajícího se držení, distribuce a užívání návykových látek v prostorách školy nebo výskytu jiných sociálně patologických jevů (šikana, rasismus atd.) bude postupováno dle školního řádu a metodického pokynu MŠMT ČR č. j.: 21291/2010-28 takto:

1. Individuální pohovor se žákem (dle konkrétní situace – třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence nebo ředitel)
2. Podle zjištěných informací spolupráce s rodinou
3. Doporučení a zprostředkování kontaktu s odborníky
4. V případě nezájmu rodičů kontaktování sociálního odboru a oddělení péče o dítě
5. V případě dealerství oznámení Policii ČR.

Postup školy při vzniku problémů v oblasti zneužívání návykových látek

I. U žáka byly nalezeny nelegální drogy

1. Učitel odebere za přítomnosti svědka látku a uloží ji na bezpečné místo (do školního sejfu) s písemným záznamem o případu.
2. Oznamí tuto skutečnost řediteli školy.
3. Učiteli není dovoleno bez svolení žáka provádět šetření. Toto je oprávněna pouze Policie ČR u osob podezřelých ze zneužívání drog.
4. Ředitel školy informuje rodiče žáka a rozhodne, zda je nutné postoupit případ policii.
5. Ředitel školy rozhodne o případném potrestání žáka a prostřednictvím TU informuje rodiče.

II. Na půdě školy je nalezen žák pod vlivem drog nebo alkoholu, nebo trpí abstinenčními příznaky

1. Učitel, který nalezne žáka pod vlivem drog nebo alkoholu, nebo žáka trpícího abstinenčními příznaky, zajistí žákovi bezpečnost (dá ho okamžitě pod dohled TU, případně jiného učitele a okamžitě kontaktuje rodiče, případně zdravotnické zařízení).
2. Učitel případ okamžitě nahlásí vedení školy.
3. Učitel provede ve spolupráci s výchovným poradcem či metodikem prevence zápis o daném případě.
4. Ředitel školy informuje rodiče žáka a rozhodne, zda je nutné postoupit případ policii z důvodu zneužívání a distribuce drog.
5. Po návratu žáka do školy provede třídní učitel, případně výchovný poradce pohovor se žákem. Doporučí mu rozhovor s odborníkem, zpočátku např. přes linku důvěry, dále doporučení na odborníky ze zdravotnického zařízení, centra Drop-in, PPP, apod.
6. Ředitel školy rozhodne o případném potrestání žáka a prostřednictvím TU informuje rodiče.

III. Žák se svěří s tím, že užívá drogy

1. Učitel nabídne radu a podporu nebo se obrátí na výchovného poradce. Doporučí žákovi rozhovor s odborníkem např. ze zdravotnického zařízení, centra Drop-in, PPP apod. Případně se žákovým souhlasem příslušné zařízení (např. PPP) okamžitě kontaktuje.
2. Pokud půjde o nezletilého žáka, je nutné ho přesvědčit o nutnosti kontaktovat rodiče a vše jim vhodnou formou oznámit. Zachování mlčenlivosti vzhledem k věku žáka je nevyhovující pro obě strany.

IV. Na půdě školy byly nalezeny drogy nebo vybavení k jejich užívání

1. Nálezce z řad učitelů drogy nebo vybavení zajistí jejich bezpečné uložení.
2. Provede záznam o případu za přítomnosti svědka.
3. Informuje ředitele školy nebo jeho zástupce.
4. Ředitel školy nebo jeho zástupce kontaktuje policii.

V. Žák je přistižen při prodeji drog

1. Pedagog či jiný pracovník školy odebere látku a uloží ji na bezpečném místě (do školního sejfu) se záznamem o případu a za přítomnosti svědka.
2. Pedagog či jiný pracovník školy kontaktuje výchovného poradce či metodika prevence a ten prodiskutuje případ se žákem. Provede zápis o pohovoru.
3. Pedagog či jiný pracovník školy vše oznámí řediteli školy.
4. Ředitel školy kontaktuje policii z důvodu porušení § 217 trestního zákona (ohrožení mravní výchovy mládeže) a prostřednictvím třídního učitele vše oznámí rodičům žáka.
5. Ředitel školy rozhodne o případném potrestání žáka a prostřednictvím TU informuje rodiče.

Postup školy v případě neomluvené či zvýšené omluvené absence žáků

1. Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanovuje školní řád.
2. Školní docházku žáků své třídy eviduje třídní učitel.
3. Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka. Součástí prevence je:
 - pravidelné zpracování dokumentace o absenci žáků
 - součinnost se zákonnými zástupci
 - analýza příčin záškoláctví včetně přijetí příslušných opatření
 - výchovné pohovory se žáky.
4. Škola prostřednictvím TU může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem či zletilým žákem i doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem a to v případě, že nepřítomnost žáka ve škole přesáhne **tři dny** školního vyučování.
5. Ve zcela výjimečných, individuálně stanovených případech (především v případě, časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky potvrzení ošetřujícího lékaře o nemoci žáka i v případě nepřítomnosti, která nedosahuje délky uvedené v odstavci 4.
6. Třídní učitel je povinen sledovat jak omluvenou, tak neomluvenou absenci žáka. V případě, že se žák neúčastní po dobu nejméně 5 vyučovacích dnů vyučování a jeho neúčast není omluvena, vyzve třídní učitel písemně zletilého žáka nebo zákonného zástupce nezletilého žáka, aby neprodleně doložil důvody žakovy nepřítomnosti; zároveň upozorní, že jinak bude žák posuzován, jako by vzdělávání zanechal. Žák, který do 10-ti dnů od doručení výzvy do školy nenastoupí nebo nedoloží důvod nepřítomnosti, se posuzuje, jako by vzdělávání zanechal posledním dnem této lhůty. Tímto dnem přestává být žákem školy.
7. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce nebo zletilý žák pozván doporučeným dopisem.

8. Při počtu neomluvených hodin nad 10 svolává ředitel školy na podnět třídního učitele školní výchovnou komisi, které se zúčastní mj. ŠMP, výchovný poradce, zákonný zástupce žáka, příp. orgán sociálně právní ochrany dětí.

9. V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, informuje třídní učitel o této skutečnosti ředitele školy. Ředitel školy zašle oznámení o pokračujícím záškoláctví s náležitou dokumentací příslušnému orgánu sociálně – právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Postup školy v případě zjištění šikany

Definice: Šikana je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumějí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osoby, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

1. Učitel, který vyzoroval šikanu nebo byl na ni některým žákem upozorněn, konfrontuje své pozorování s dalšími kolegy, především s třídními učiteli. Podezření na šikanu oznámí učitel ŘŠ, VP.
2. Třídní učitel se ve spolupráci s ostatními učiteli pokusí nalézt vhodné svědky.
3. TU sám nebo ve spolupráci s VP provede individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky – spolužáky (konfrontace svědků šikany mezi sebou). Udělá stručný zápis a nechá ho svědky podepsat.
4. TU se spojí s rodiči případné oběti a konzultuje s nimi znaky možné šikany. Vyslechne ve spolupráci s VP oběť, zaručí jí diskrétnost a důvěrnost poskytnutých informací. Vyhotoví zápis. Rodičům oběti nebo oběti samotné nabídne psychologickou pomoc poskytovanou odborným pracovištěm, na které předá kontakt.
5. TU ve spolupráci s VP provede rozhovor s agresorem (agresory), udělá stručný zápis.
6. ŘŠ je o průběhu šetření průběžně informován TU.

7. Po zjištění všech skutečností navrhne ŘŠ spolu s TU, VP další postup.
8. TU informuje jak rodiče oběti, tak rodiče agresora o následujícím postupu. Pozve je do školy, kde s nimi po seznámení se situací provede stručný zápis, který všichni zúčastnění podepíší. Pozve **zvláště** rodiče oběti a **zvláště** rodiče agresora.
9. Teprve po všech výše uvedených krocích rozebere TU, případně ve spolupráci s VP, situaci ve třídě, oznámí potrestání viníků.
10. TU i ostatní učitelé vyučující v této třídě sledují další vývoj situace ve třídě.

Poznámky:

a) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů. Proto je nutné vždy informovat ŘŠ, který rozhodne, zda tuto skutečnost ohlásí Policii ČR či OSPOD.

b) Šikanování je hrubým porušením školního řádu. Agresor bude dle zjištěných skutečností potrestán. Výše trestu bude záležet na druhu a způsobu šikany.

c) V případě výbuchu brutálního skupinového násilí vůči oběti (tzv. „školní lynčování“) je nutný následující postup:

1. Překonat šok pedagoga a bezprostředně zachránit oběť (1. pomoc, RZS).
2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránit domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Informovat ŘŠ, nahlásit případ policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Minimální preventivní plán může být doplňován dle potřeby na základě získání dalších poznatků.

Ing. Tamara Krčmářová

ředitelka školy

Přílohy:

1. Přehled nabídky volnočasových aktivit

Příloha č. 1

Nabídka volnočasových aktivit:

Dům dětí a mládeže hl. m. Prahy

YMCA Praha

Besedy

Městská knihovna

Národní knihovna

Botanická zahrada

Muzeum Karla Zemana

Městské kulturní středisko

Kulturní centrum Zahrada

Více zde: www.sousos.cz